МІЩАНИН-ШЛЯХТИЧ

Комедія на п'ять дій

Переклала Ірина Стешенко

ДІЙОВІ ОСОБИ КОМЕДІЇ

Пан Журден — міщанин.

Пані Журден — його дружина.

Люсіль — дочка Журденів.

Клеонт — закоханий у Люсіль.

Дорімена — маркіза.

Дорант — граф, закоханий у Дорімену.

Ніколь — покоївка в Журденів.

Ков’єль — слуга Клеонта.

Учитель музики.

Учень учителя музики.

Учитель танців.

Учитель фехтування.

Учитель філософії.

Кравець.

Його учень.

Два лакеї.

ДІЙОВІ ОСОБИ БАЛЕТУ

В першій дії

Співачка.

Двоє співаків.

Танцюристи.

В другій дії

Учні кравцеві, що танцюють.

В третій дії

Кухарі, що танцюють.

В четвертій дії

Троє співаків.

Турецька церемонія.

Муфтій, що співає.

Дервіші, що співають.

Турки — помічники муфтія, що співають.

Турки — помічники муфтія, що танцюють..

В п’ятій дії

Балет націй.

Дія відбувається в Парижі, в господі пана Журдена,

ДІЯ ПЕРША

Увертюру виконує велика кількість інструментів; посередині сцени учень учителя музики, сидячи за столом, компонує мотив до серенади, яку замовив пан Журден.

ЯВА 1

Учитель музики, учитель танців, співачка, двоє співаків, двоє скрипалів, чотири танцюристи.

Учитель музики (до співаків). Заходьте до цієї зали і відпочиньте тут, поки він прийде.

Учитель танців (до танцюристів). І ви теж заходьте сюди, на цей бік.

Учитель музики (своєму учневі). Готово?

Учень. Так.

Учитель музики. Подивимось… О, та й справді добре!

Учитель танців. Щось новеньке?

Учитель музики. Так. Це музика для серенади. Я загадав йому написати її для нашого панка, поки він прокинеться.

Учитель танців. Дозвольте глянути?

Учитель музики. Ви її почуєте разом із діалогом, коли з’явиться пан Журден. Зараз він вийде.

Учитесь танців. Тепер у нас з вами діла з головою.

Учитель музики. Ого, ще б пак! Ми знайшли саме такого чоловіка, якого нам треба! Його фантазія — вдавати з себе галантного кавалера — просто скарб для нас! І вам з вашими танцями, і мені з моєю музикою не завадило б, щоб усі були на нього схожі.

Учитель танців. Ну, не цілком. Мені б хотілося, щоб він краще розумівся на тих речах, які ми для нього компонуємо.

Учитель музики. Він справді нічогісінько не тямить, зате добре платить, а це тепер найголовніше для нашого мистецтва.

Учитель танців. Щодо мене, то признаюся вам, — мене вабить трохи ще й слава. Оплески мене хвилюють; на мою думку, для артиста справжня мука — тішити дурнів, марнувати час і сили на те, щоб зворушити якогось йолопа. Що не кажіть, а все-таки дуже приємно працювати для людей, які здатні відчути всі тонкі нюанси мистецтва, вміють оцінити красу нашої праці й щирою похвалою дають нам кілька дійсно чудових хвилин. Найкраща нагорода все, що ви створили, — це бачити, що вас зрозуміли, і чути оплески, якими вас вшановують! На мою

думку, ніщо не може зрівнятися з такою нагородою за працю, а похвала досвідчених людей — найвища насолода.

Учитель музики. Що й казати! Я теж такої думки; немає нічого приємнішого за оплески, але й найщиріші оплески не нагодують шлунка! Самих оплесків для життя ще надто мало, людина потребує чогось соліднішого! Найкраща похвала для мене та, яка переходить із рук просто до кишені. Звичайно, панок наш — людина зовсім темна, плеще про все, не тямлячи нічого, і аплодує кожній нісенітниці, та за його гроші можна пробачити йому всяку дурість. Розуміння мистецтва в нього у гаманці, а похвала його — червінці, і цей міщанин-неук, як бачите, платить нам далеко краще, ніж той високородний вельможа, який нас сюди привів.

Учитель танців. Я де в чому погоджуюся з вами… Та все ж мені здається, що для вас гроші надто вже багато важать. Грошолюбство — така паскудна річ, що кожній чесній людині слід не показувати нахилу до неї.

Учитель музики. А проте ви ж не відмовляєтеся від тих грошей, що їх наш панок вам дає?

Учитель танців. Звичайно, не відмовляюсь, але запевняю вас, я дбаю не тільки про гроші. Я хотів би, щоб він при своїх достатках хоч трохи виховав свій смак.

Учитель музики. Я теж цього бажаю; ми ж обидва саме на це з усіх сил і працюємо. Чи так, чи інак, а він прославить наш хист серед вельможного товариства; він нам платитиме за інших, а вони нас вихвалятимуть за нього.

Учитель танців. Ось він іде.

ЯВА 2

Пан Журден у халаті й нічному ковпаку, учитель музики, учитель танців, учень учителя музики, співачка, двоє співаків, танцюристи, двоє лакеїв.

Пан Журден. Ну, панове? То як же буде? Ви покажете мені ваш легенький жарт?

Учитель танців. "Жарт"!.. Який жарт?

Пан Журден. Ну, той… Чи як там, по-вашому? Ваш пролог чи діалог із співами й танцями?

Учитель танців. Ага-а!

Учитель музики. Ми до ваших послуг.

Пан Журден. Вам довелося-таки трохи почекати; це тому, що я сьогодні вбрався так, як убирається шляхетне панство, а мій кравець прислав мені такі вузькі шовкові панчохи, що я втратив був усяку надію їх натягти…

Учитель музики. Ми тут для того, щоб виконувати всі ваші бажання.

Пан Журден. Прошу вас обох залишитися тут, доки мені не принесуть мого нового вбрання: я хочу, щоб ви побачили, яке воно ловке і як мені личить.

Учитель танців. Все, що накажете.

Пан Журден. Ви побачите, який я елегантний з голови до п’ят.

Учитель музики. Ми цього певні.

Пан Журден. Що ви скажете про цей індійський халат?

Учитель танців. Він надзвичайно милий.

Пан Журден. Мій кравець запевняє мене, що все вельможне панство вбирається вранці в такі самісінькі халати.

Учитель музики, Він вам дуже до лиця..

Пан Журден. Лакеї, агов! Обидва мої лакеї!

Перший лакей. Чого бажаєте, пане?

Пан Журден. Нічого. Я хотів лише перевірити, чи ви мене добре чуєте. (До вчителя музики й до вчителя танців). Як вам подобаються мої лівреї?

Учитель танців. Чудові!

Пан Журден (розгорнувши халат, показує, що на ньому вузькі червоні оксамитні штани й зелений оксамитний камзол). Це моє ранішнє убрання, в ньому я робитиму різні вправи.

Учитель музики. Пречудово!

Пан Журден. Лакей!

Перший лакей. Пане?

Пан Журден. Другий лакей!

Другий лакей. Пане?

Пан Журден (скидаючи халата). Тримайте! (До вчителя музики й учителя танців). Я вам подобаюсь у цьому костюмі?

Учитель танців. Розкіш! Краще й бути не може.

Пан Журден. То що ж ви мені покажете?

Учитель музики. Я хотів би, щоб ви спочатку прослухали нову арію (показуючи на свого учня), він щойно скомпонував її для серенади, яку ви мені замовили. Це один з моїх учнів, у нього щодо таких речей — хист надзвичайний.

Пан Журден. Гаразд, але навіщо було доручати це учневі? Ви могли б самі скомпонувати таку штуку.

Учитель музики. Вас, пане, бентежить слово "учень"? Але є такі учні, що розуміються на музиці незгірше від видатних маестро. Це чудова мелодія! Послухайте-но тільки…

Пан Журден (до лакеїв). Подайте мені мого халата, щоб я міг краще слухати. Стривайте… може, зручніше так, без халата… Ні, давайте його сюди, так буде краще.

Співачка.

Нудьгую день і ніч, нудьгую і страждаю,

Бо став немилий я чудовим цим очам;

Коли так мучите того, хто вас кохає,

Що ж можете вчинить, Ірісо, ворогам?

Пан Журден. Ой, та й сумна ж яка пісня! Аж спати захотілося… Я волів би, щоб ви зробили з неї трохи веселішу.

Учитель музики. Але ж, пане, треба, щоб мелодія відповідала словам.

Пан Журден. Мене оце недавнечко вивчили співати однієї прехорошої пісеньки. Стривайте-но… Як же її співати?

Учитель танців. На жаль, не знаю.

Пан Журден. Там щось про овечку…

Учитель танців. Про овечку?

Пан Журден. Атож. Ага! (Співає).

Я гадав, що Жанетон

Ніжна, та гарненька,

І ласкава, мов мала

Овечка біленька.

Дарма! Дарма!

Я ж не відав того,

Що ці білі зубки

І гостріші, й зліші,

Ніж в тигра лісного.

Правда, гарна?

Учитель музики. Найкраща в світі.

Учитель танців. І ви її чудово співаєте.

Пан Журден. Бачите, а ще й не вчився музики.

Учитель музики. А слід було б навчитися, пане, так само, як і танців. Ці два мистецтва тісно поєднані одне з одним…

Учитель танців…. І виховують у людини почуття прекрасного.

Пан Журден. Хіба вельможне панство теж вчиться музики?

Учитель музики. Звичайно, пане.

Пан Журден. То й я вчитимусь. Тільки не знаю, як би його знайти час для того, бо, крім учителя фехтування, я запросив ще й учителя філософії, що має почати цього ранку.

Учитель музики. Філософія, звичайно, дає дещо, але музика, пане, музика…

Учитель танців. Музика й танці… Музика й танці — ось що найбільш потрібне людині.

Учитель музики. Найкорисніша річ для держави — це музика.

Учитель танців. Найкорисніша річ для держави — це танці.

Учитель музики. Без музики не може існувати жодна держава.

Учитель танців. Без танців людина не знала б, що їй робити.

Учитель музики. Все безладдя, всі війни, що кояться в світі, виникають саме через те, що ніхто не вчиться музики.

Учитель танців. Всі злигодні людства, всі фатальні зміни, якими сповнена історія, всі помилки дипломатів, усі невдачі великих полководців, — усе це сталося саме через те, що людство не вміє танцювати.

Пан Журден. Як то?

Учитель музики. Хіба ж війна не е наслідок того, що між людьми немає єдності?

Пан Журден. Так.

Учитель музики. І якби всі люди вчилися музики, чи не було б це засобом об’єднати їх усіх і встановити загальний мир на землі?

Пан Журден. Ваша правда.

Учитель танців. Коли людина чинить невірно — чи то в родинних, чи то в державних справах, чи то командуючи військом, — хіба ж не кажуть завжди: такий-то зробив невірний крок у такій-то справі?

Пан Журден. Авжеж, так кажуть.

Учитель танців. А невірний крок роблять чому? Хіба ж не тому, що не вміють добре танцювати?

Пан Журден. Це правда, ви маєте рацію обидва.

Учитель музики. Ми, власне, й хотіли довести вам, які корисні танці та музика й наскільки вони вищі за всі інші мистецтва й науки.

Пан Журден. Тепер я розумію.

Учитель музики. Ви маєте бажання познайомитися з нашими творами?

Пан Журден. Аякже!

Учитель музики. Я вже вам колись розповідав про мої спроби висловити музикою різні почуття.

Пан Журден. Чудово!

Учитель музики (до співаків). Ідіть сюди. (До пана Журдена). Ви повинні собі уявити, що вони одягнені як пастухи.

Пан Журден. Чому це завжди як пастухи? Вічно у вас пастухи та й пастухи.

Учитель танців. Коли розмова ведеться в супроводі музики, то найкраща для того форма — пастораль. Пастухи тільки те й робили, що співали, і було б зовсім ненатурально і недотепно, коли б вельможне панство або ситі міщани почали висловлювати свої почуття співом.

Пан Журден. Ну, гаразд, гаразд! Побачимо.

Музичний діалог

Співачка та двоє співаків.

Співачка.

Душа в закоханості краю

Спокою ні на мить не зна…

Там, кажуть, з радістю нудьгують і зітхають.

Хай кажуть, але добре знаю,

Що в світі кращого над воленьку нема.

Перший співак.

У світі кращого нема над ніжні чари,

Що дві душі запалюють пожаром,

Одним незміряним бажанням!

Немає щастя без любові жару!

Позбав життя солодкого кохання —

І радість, втіха зникнуть в хмарах…

Другий співак.

Як солодко було б спізнать любові,

Аби міг вірити я любки слову.

Даремна річ! Жорстока доля злая!

Я чередничкі вірної не знаю…

Через їх рід лукавий і неситий

Отруєне кохання всього світу.

Перший співак.

Ніжна жага!

Співачка.

Щирість щаслива!..

Другий співак.

Жінка брехлива!..

Перший співак.

О дорога!

Співачка.

Мого серця ти пара!

Другий співак.

Геть! Жахлива примара!

Перший співак.

Ненависть смертельну покинь і кохай.

Співачка.

А дівчину вірну знайдеш — пошукай!

Другий співак.

Даремне!.. Де її зустріну?..

Співачка.

Щоб нашу честь оборонить —

Любов моя до послуг пана.

Другий співак.

Та чи ж повірю я на мить,

Що ти не зрада, не омана?

Співачка.

Хто з двох відданіше коха. —

Ми легко перевірить можем.

Другий співак.

Того, чия любов лиха, —

Скарай мерщій, о милий боже!

Всі втрьох разом.

О, ніжні почуття

Хай в серці запалають…

Кохання розцвітає,

Як вірність в нас буя!

Пан Журден. Оце й усе?

Учитель музики. Все.

Пан Журден. До ладу підібрано… ще й вирази такі ловкенькі.

Учитель танців. А ось і моя робота. Покажу вам невеличкий зразок граціозних рухів та різноманітних поз, що роблять танці такими чарівними.

Пан Журден. І знову пастухи?

Учитель танців. Це вже як вам схочеться. (До танцюристів). Починайте!

ВИХІД БАЛЕТУ

Чотири танцюристи виконують різні на під керівництвом учителя танців.

ДІЯ ДРУГА

ЯВА 1

Пан Журден, учитель музики, учитель танців.

Пан Журден. От так штука! Та й зграбненько ж ці хлопці підстрибують!

Учитель музики. Коли вони танцюватимуть під музику, буде ще краще. Побачите, який чудовий балет ми для вас приготували.

Пан Журден. Він мені сьогодні саме до речі. Особа, на честь якої я все це влаштовую, має скоро завітати до мене на обід.

Учитель танців. Все готове.

Учитель музики. Проте ще дечого бракує: така чарівна особа, як ви, що так високо шанує мистецтво і має гроші, повинна щотижня влаштовувати в себе концерти — щосереди або щочетверга.

Пан Журден. А у вельможних панів такі штуки бувають?

Учитель музики. Ну звичайно, пане.

Пан Журден. О, тоді й у мене будуть. А чи ж добре вийде?

Учитель музики. Ще б пак! Потрібні три голоси: дискант, контральто і бас, яким акомпануватимуть альт, лютня та для партії баса — клавесин; ритурнелі гратимуть дві скрипки.

Пан Журден. Можна буде взяти ще й морську сурму. Морська сурма дуже мені подобається, вона така милозвучна.

Учитель музики. Дозвольте вже най усе влаштувати.

Пан Журден. Не забудьте ж прислати співаків, щоб співали нам під час обіду.

Учитель музики. Все буде як слід.

Пан Журден. А головне, щоб балет був добрий.

Учитель музики. Не турбуйтесь, ви будете вдоволені. Між іншим, ми вам покажемо кілька різних менуетів…

Пан Журден. Ого-го! Щодо менуетів я дока. Гляньте-но, як хвацько я танцюю. Ану лиш, пане вчителю.

Учитель танців. Візьміть же вашого капелюха, пане мій, прошу вас.

Пан Журден бере в лакея свого капелюха й надіває його поверх нічного ковпака. Вчитель танців бере пана Журдена за руку і, наспівуючи менует, танцює разом з ним.

Ла, ла, ла, ла, ла, ла, ла, ла, ла, ла, ла, ла, ла, ла, ла. Ла, ла, ла, ла, ла, ла, ла, ла, ла, ла, ла, ла, ла, ла, ла. В такт, в такт, будьте ласкаві! Ла, ла, ла, ла, ла. Ноги рівно. Ла, ла, ла. Вище голову, вище голову! Ла, ла, ла, ла, ла, ла, ла, ла, ла, ла. Не тримайте так незграбно руки! Ла, ла, ла, ла. Носки, носки вивертайте! Ла, ла, ла. Тримайтеся струнко!

Пан Журден. Ну як?

Учитель музики. Кращого собі й уявити не можна.

Пан Журден. До речі, навчіть мене, як годиться вклонятися маркізі; це мені буде скоро потрібно.

Учитель танців. Вклонятися маркізі?

Пан Журден. Атож. Маркізі, що зветься Доріменою.

Учитель танців. Дозвольте вашу руку.

Пан Журден. Навіщо? Ви зробіть самі, а я запам’ятаю.

Учитель танців. Якщо ви бажаєте зробити глибокий шанобливий уклін, то спочатку треба вробити крок назад і вклонитися низько-низько, потім треба наблизив тись до неї, ще тричі вклоняючись, і на останньому поклоні Ухилитися їй до ніг.

Пан Журден. Ану покажіть!

Учитель танців показує.

Зрозуміло.

ЯВА 2

Пан Журден, учитель музики, учитель танців, лакей.

Лакей. Пане, ваш учитель фехтування прийшов.

Пан Журден. Скажи йому, щоб ішов сюди та починав вправи. (До вчителя музики й до вчителя танців). Я хочу, щоб ви подивилися, як я фехтую.

ЯВА 3

Пан Журден, учитель фехтування, учитель музики, учитель танців, лакей з двома рапірами.

Учитель фехтування (бере в лакея обидві рапіри, одну з них подає Журденові). Почнемо, пане! Вклоняйтеся! Корпус рівно! Спирайтесь трохи на ліве стегно. Ближче ноги. Тримайте їх на одній лінії. Рука проти стегна. Кінець рапіри проти плеча. Не простягайте так руки… Ліва рука врівні з оком… Ліве плече назад. Голову вище. Дивіться сміливіше. Вперед! Корпус непорушний. Відбивайте квартою і відступайте так само. Раз-два. Спокійно. Починайте спочатку. Крок назад. Коли робите удар, пане, то виносьте рапіру вперед, обороняючи корпус. Раз-два. Починайте — терс. Вперед! Корпус спокійно. Вперед. Бийте, раз-два. Спокійно. Ще. Раз-два. Крок назад. Захищайтесь, пане, захищайтесь! (Коле кілька разів, вигукуючи: "Захищайтесь!")

Пан Журден. Ну як?

Учитель музики. Ви зробили величезні успіхи.

Учитель фехтування. Я вже розповідав вам, що весь секрет фехтування полягає в двох речах: завдавати ударів, а самому їх не діставати; коли ви робитимете так, як я показував вам минулого разу, то ніколи не дозволите себе вдарити, якщо тільки зумієте відкинути рапіру вашого супротивника від лінії вашого тіла, а для цього треба зробити лиш невеличкий рух рукою — або до себе, або від себе.

Пан Журден. То виходить, що й боягуз може вбити свого супротивника, а сам завжди зостанеться цілий?

Учитель фехтування. Безперечно. Хіба ж ви цього не бачили на власні очі?

Пан Журден. Атож.

Учитель фехтування. Тепер ви розумієте, на яку пошану заслужили в державі ми, учителі фехтування, й наскільки наше мистецтво вище за всякі інші некорисні науки, як, приміром, танці, музика або…

Учитель танців. Помалу, помалу, пане фехтмейстере! Прошу висловлюватися з повагою щодо танців.

Учитель музики. Будьте ласкаві, ставтеся з повагою до неперевершеної краси музики.

Учитель фехтування. Кумедні люди! Як можна рівняти ваші науки до моєї!

Учитель музики. Скажіть, будь ласка, яка поважна особа!

Учитель танців. Оце так кумедна тварина із своїм нагрудником!

Учитель фехтування. Ах ви ж, нікчемний танцюристе! Стривайте-но, ви в мене затанцюєте! І вас теж, нікчемний ви музико, я вас примушу співати по-моєму.

Учитель танців. Стережіться, пане задирако, ось я вам пропишу науку!

Пан Журден (до вчителя танців). Чи ви не здуріли? Лаєтеся з людиною, що знає всі терси та кварти і може легко вбити вас для науки!

Учитель танців. Начхав я на його науку та на його терси та кварти!

Пан Журден (до вчителя танців). Постривайте, я вам кажу.

Учитель фехтування (до вчителя танців). Що таке?! Ах ти ж, миршавий ти зухвальцю!

Пан Журден. Та годі-бо, пане фехтмейстере!

Учитель танців (до вчителя фехтування). Що таке?! Ах ти ж, здоровезна ти шкапо!

Пан Журден. Та годі-бо, пане танцмейстере!

Учитель фехтування. Ось я вам зараз…

Пан Журден (до вчителя фехтування). Помалу, помалу!

Учитель танців. А підійдіть-но, підійдіть! Я вас навчу…

Пан Журден (до вчителя танців). Заспокойтесь!

Учитель фехтування. Ось я вам зараз почухаю спинку…

Пан Журден (до вчителя фехтування). Змилуйтесь!

Учитель танців. Ось я вам зараз полатаю боки…

Пан Журден (до. вчителя танців). Я вас благаю...

Учитель музики. Дозвольте, ми його трохи помуштруємо, повчимо його, як слід розмовляти!

Пан Журден (до вчителя музики). Боже мій! Та покиньте-бо!

ЯВА 4

Учитель філософії, пан Журден, учитель музики, учитель танців, учитель фехтування, лакей.

Пан Журден. Ах, пане філософе, ви прийшли саме вчасно із вашою філософією. Зробіть ласку, помиріть оцих добродіїв.

Учитель філософії. В чім справа? Що сталося, панове?

Пан Журден. Та, бачте, посварилися за те, яке мистецтво вище: музика, танці чи, фехтування… Ображали тут один одного… Мало до бійки не дійшло.

Учитель філософії. Ах, панове, чи ж можна так аж із шкури лізти? Та хіба ж ви не читали вченого трактату Сенеки "Про гнів"! Чи ж є що гіршого, ганебнішого за ту пристрасть, що робить людину подібною до лютого звіра? Хіба ж розум наш не повинен керувати всіма нашими почуттями?

Учитель танців. Даруйте, пане! Але ж він ображає нас обох, ставлячись із таким презирством до танців, яких я навчаю, та до музики — його професії!

Учитель філософії. Серйозна людина не повинна зважати ні на я_кі образи. Найкраща відповідь на них — стриманість і терпіння.

Учитель фехтування. Вони такі нахабні, що прирівнюють свої професії до моєї!

Учитель, філософії. Та чи ж варто хвилюватися через таку дрібницю? Люди не повинні сперечатися за суєтну славу… Мудрість та чесноти найкраще нас кваліфікують.

Учитель танців. Я йому доводжу, що танці — така наука, яку всі повинні шанувати.

Учитель музики. А я кажу, що до музики людство споконвіку ставилося з повагою.

Учитель фехтування. А я доводжу їм обом, що фехтування — найкраща і найнеобхідніша з усіх наук на світі.

Учитель філософії. А що ж таке, на. вашу думку, філософія? Мені здається, що ви всі троє невігласи я нахаби! Та як ви смієте так самовпевнено базікати в моїй присутності, так безсоромно називати наукою речі, які не варті навіть того, щоб називатися мистецтвом! Це просто злиденне, жалюгідне ремесло вуличних борців, співаків та комедіантів!

Учитель фехтування. Геть, собачий філософе!

Учитель музики. Геть, огидний педанте!

Учитель танців. Геть, учена шкапо!

Учитель філософії. Що-о?! Ах ви ж, мерзенні шахраї!.. (Кидається на них, і всі троє починають його бити).

Пай Журден. Пане філософе!

Учитель філософії. Поганці! Шахраї! Нахаби!

Пан Журден. Пане філософе!

Учитель фехтування. Мерзенна тварюко!

Пан Журден. Панове!

Учитель філософії. Безсоромники!

Пан Журден. Пане філософе!

Учитель танців. Сто чортів! Заплішений дурню!

Пан Журден. Панове!

Учитель філософі ї. Вражі душі!

Пан Журден. Пане філософе!

Учитель музики. Геть к бісу, зухвальцю!

Пан Журден. Панове!

Учитель філософії. Шахраї! Голодранці! Брехуни! Дурисвіти!

Пан Журден. Пане філософе! Панове! Пане філософе! Панове! Пане філософе!

Всі вчителі, лупцюючи один одного, виходять.

ЯВА 5

Пан Журден, лакей.

Пан Журден. О! Бийте один одного скільки влізе; я не втручатимусь; чого доброго, ще порвеш собі вбрання, вас рознімаючи. Дурнем був би я, коли б устряв у вашу бійку, щоб і мені ще перепало!

ЯВА 6

Учитель філософії, пан Журден, лакей.

Учитель філософії (поправляючи комір). Вернімося до нашої лекції.

Пан Журден. Ах, пане, мені дуже прикро, що вони вас побили!

Учитель філософії. Пусте! Філософ до всього повинен ставитися спокійно, сприймати речі просто. Я складу на них сатиру в стилі Ювенала.

Ого, вона їм добре дошкулить! Та годі про це. Чого, власне, ви хочете вчитися?

Пан Журден. Всього, чого зможу: я ж страх як хочу зробитися вченим! Така лють мене бере, тільки-но згадаю, що батько з матір’ю не вчили мене різних наук у дитинстві.

Учитель філософії. Ваші міркування дуже розумні; nam, sine doetrina, vita est quasi mortis imago. Вам це зрозуміло, бо ви, звичайно, знаєте латину?

Пан Журден. Атож, а ви, проте, поясніть мені так, ніби я її зовсім не знаю. А що ж воно означає?

Учитель філософії. Це означає: "Без науки життя майже подібне до смерті".

Пан Журден. Тай мудра ж ота латина!

Учитель філософії. Ви маєте якісь основи, якісь початкові наукові знання?

Пан Журден. Ну, звичайно! Я вмію читати й писати.

Учитель філософії. З чого ж ми з вами почнемо? Чи не хочете, я вас почну вчити логіки?

Пан Журден. А що це за штука — логіка?

Учитель філософії.. Вона вчить нас трьох процесів мислення.

Пан Журден. Хто ж вони такі, оці три процеси мислення?

Учитель філософії. Перший, другий і третій. Перший полягає в тому, щоб добре розуміти все на підставі універсалій; другий — у тому, щоб добре розбиратися в усьому на підставі категорій; і, нарешті, третій — у тому, щоб складати правильні висновки за допомогою фігур: Barbara, Celarent, Darii, Ferio, Baralipton тощо.

Пан Журден. Ех, та й слова ж які хитромудрі! Ні, ця логіка мені не до смаку. Давайте вивчати щось цікавіше.

Учитель філософії. Хочете вчитися моралі?

Пан Журден. Моралі?

Учитель філософії. Так.

Пан Журден. Що ж вона розповідає, ота мораль?

Учитель філософії. Вона розповідає про щастя, вчить людей стримувати свої пристрасті і…

Пан Журден. Ні, це не для мене: я запальний, як тисяча чортів, і ніяка мораль мене не стримає. Я волію гніватись та лаятись скільки влізе, коли маю на те охоту!

Учитель філософії. Ну, то, може, бажаєте попрацювати над фізикою?

Пан Журден. А що воно таке ота фізика?.

Учитель філософії. Фізика вивчає закони всіх природних явищ і властивості тіл, природу стихій, ознаки металів, мінералів, каміння, рослин і тварин, вона пояснює причини виникнення райдуги, мандрівних вогнів, комет, зірниць, грому, блискавки, дощу, снігу, граду, вітрів та бурі.

Пан Журден. Тут щось забагато галасу та плутанини.

Учитель філософії. Ну, то чого ж я вас учитиму?

Пан Журден. Навчіть мене орфографії.

Учитель філософії. Охоче.

Пан Журден. А потім навчіть мене, як його довідуватися, глянувши в календар, коли саме буває місяць, а коли не буває.

Учитель філософії. Гаразд. Щоб виконати ваше бажання, розглядаючи справу з філософського боку, треба почати все по порядку: по-перше, треба вивчити всі властивості літер і спосіб їх вимовляння. Отже, я мушу вам зазначити, що літери поділяються на голосні, які звуться так через те, що визначають звуки голосу, та на приголосні, які звучать при голосних. Вони потрібні для того, щоб показати різні зміни звуків. Існує п’ять голосних літер, або голосових звуків: а, е, і, о, у.

Пан Журден. Це все я розумію.

Учитель філософії. Щоб вимовити звук а, треба широко розкрити рота: а.

Пан Журден. А, а. Так.

Учитель філософії. Звук е треба вимовляти, наближаючи нижню щелепу до верхньої: а, е.

Пан Журден. А, е, а, е. Так, так. Та й цікаво ж!

Учитель філософії. А щоб вимовити звук і, треба ще більше наблизити щелепи, витягаючи куточки рота аж до вух: а, е, і.

Пан Журден. А, в, і, і, і, і. Так! Хай живе наука!

Учитель філософії. Щоб вимовити звук о, треба трохи розкрити щелепи і зблизити куточки губ: о.

Пан Журден. О, о. Авжеж, так, правда! А, е, і, о, і, о. Просто — чудо! І, о, і, о.

Учитель філософії. Рот набирає форми кружальця, що нагадує собою літеру О.

Пан Журден. О, о, о. Ваша правда. О. Як добре, коли дечого навчишся!

Учитель філософії. Щоб вимовити звук у, ми майже стискаємо зуби, витягаємо губи вперед і стуляємо їх трохи, але не дуже міцно: у.

Пан Журден. У, у. А й справді так. У.

Учитель філософії. Обидві ваші губи витягаються вперед так, ніби ви робите гримасу. Ось чому, коли вам схочеться посміятися з кого, скривити йому міну, — вам досить тільки вимовити: у.

Пан Журден. У, у. Правда, правда! Ах! І чого ж то не вчився я раніше, щоб усе це знати!

Учитель філософії. Завтра ми розглянемо інші літери — приголосні.

Пан Журден. І вони такі ж цікаві, як і оці?

Учитель філософії. Безперечно. Ось, наприклад, щоб вимовити приголосну д, треба тільки кінчиком язика доторкнутися верхніх зубів: да.

Пан Журден. Да, да. Так. Ах! Дивна річ! Дивна річ!

Учитель філософії. А коли схочете вимовити ф, притисніть верхніми зубами нижню губу: фа.

Пан Журден. Фа, фа. Таки правда! Ах, матінко ж моя й батечку! Не добрим словом вас згадую!

Учитель філософії. А щоб вимовити р, треба підперти кінчиком язика піднебіння, проте силою дихання язик щоразу повертається на попереднє місце, що спричиняється до невеличкого тремтіння: р, ра.

Пан Журден. Р, р, ра, р, р, р, р, р, ра. А таки правда. Ах, який же ви молодець! А я? Скільки часу я прогайнував! Р, р, р, ра.

Учитель філософії. Я поясню вам усі тонкощі цієї вельми цікавої науки.

Пан Журден. Будьте такі ласкаві! А тепер я маю сказати вам дещо під секретом… Я закохався в одну вельможну даму і прошу вас дуже — допоможіть мені написати до неї ніжну записочку; я хочу її кинути цій дамі до ніг.

Учитель філософії. Гаразд.

Пан Журден. Адже ж це буде гречно? Чи не так?

Учитель філософії. Звичайно. Ви хочете написати до неї віршами?

Пан Журден. Ні, ні, навіщо віршами!

Учитель філософії. Ага! Ви волієте прозою?

Пан Журден. Ні, не хочу я ні прози, ні віршів.

Учитель філософії. Але ж конче треба щось: чи одне, чи друге.

Пан Журден. Чому?

Учитель філософії. А тому, пане, що ми можемо висловлювати наші думки тільки прозою або віршами.

Пан Журден. Тільки прозою або віршами?

Учитель філософії. Так, пане. Все, що не проза, — вірші, а що не вірші — проза.

Пан Журден. А коли ми розмовляємо, — це що ж таке?

Учитель філософії. Проза.

Пан Журден. Що? Коли я кажу: "Ніколь, принеси мені пантофлі та подай мені мого нічного ковпака", — то це проза?

Учитель філософії. Так, пане.

Пан Журден. Сто чортів! Сорок років з гаком розмовляю я прозою, а мені таке ніколи й на думку не спадало. Велике, велике вам спасибі, що пояснили. Отож я хотів би їй написати: "Прекрасна маркізо, ваші чудові оченята віщують мені смерть від кохання". То чи не можна ці самі слова сказати галантніше? Знаєте, ну, якось делікатніше висловитися?

Учитель філософії. Напишіть, що полум’я її очей обернуло в попіл ваше серце, що ви і вдень і вночі терпите через неї жорстокі…

Пан Журден. Ні, ні, ні, нічого такого я не хочу. Я хочу написати їй тільки те, що я вам сказав: "Прекрасна маркізо, ваші чудові оченята віщують мені смерть від кохання".

Учитель філософії. Треба було б написати докладніше.

Пан Журден. Ні, кажу ж вам! Я хочу, щоб у листі були саме ці слова. Тільки треба розставити їх як слід, по-модному, так, щоб вийшло делікатно, як нині заведено. Будьте такі ласкаві, навчіть мене, як найкраще це зробити.

Учитель філософії. Їх можна насамперед написати й так, як ви самі сказали: "Прекрасна маркізо, ваші чудові оченята віщують мені смерть від кохання". Або: "Від кохання смерть мені віщують, прекрасна маркізо, ваші чудові оченята". Або: "Ваші оченята чудові від кохання мені віщують, прекрасна маркізо, смерть". Або: "Смерть ваші чудові оченята, прекрасна маркізо, від кохання мені віщують". Або ж: "Віщують мені ваші оченята чудові смерть, прекрасна маркізо, від кохання".

Пан Журден. А як же воно найкраще?

Учитель філософії. Найкраще так, як ви самі сказали: "Прекрасна маркізо, ваші чудові оченята віщують мені смерть від кохання".

Пан Журден. От так штука! Ніколи нічого не вчився, а вийшло відразу добре. Щиро вам дякую ї прошу вас прийти завтра трохи раніше.

Учитель філософії. Не турбуйтесь, я не запізнюсь.

ЯВА 7

Пан Журден, лакей.

Пан Журден (до лакея). Та невже ще й досі не принесли мого нового вбрання?

Лакей. Ні, пане.

Пан Журден. Той клятий кравець примушує мене чекати, коли в мене стільки діла. Ох, який же я лютий! Щоб йому добра не було! Щоб його лихоманка замучила, того розбійника кравця! Щоб його чорти вхопили, того кравця! Щоб його чума задавила, того кравця! Хай тільки попадеться він мені зараз, цей негідник кравець, собака кравець, пройдисвіт кравець, я йому…

ЯВА 8

Пан Журден, кравець, учень кравця з убранням для пана Журдена, лакей.

Пан Журден. Ага! Ось і ви! А я вже почав був на вас гніватися.

Кравець. Я ніяк не міг прийти раніше, пане. Вже й так довелося засадити аж двадцятеро хлопців за ваше вбрання.

Пан Журден. Ви мені прислали такі вузькі шовкові панчохи, що я ледве в них вліз. Ось маєте: аж дві петельки луснуло.

Кравець. Вони ще розтягнуться.

Пан Журден. Так, так, коли всі петельки луснуть. Та ще й черевики, що ви їх замовили для мене, страх як муляють мені ноги.

Кравець. Зовсім не муляють, пане.

Пан Журден. Як то не муляють?!

Кравець, Ні, вони зовсім вам не муляють.

Пан Журден. А я вам кажу, що муляють.

Кравець. Це вам тільки так здається.

Пан Журден. Того й здається, бо я таки добре те відчуваю. Не боліло б, то не здавалося б!

Кравець. Гляньте-но: не кожний придворний має таке розкішне вбрання. Дивом дивуюся, як мені пощастило зробити вам такий строгий костюм, хоч і не чорного кольору, — для цього треба бути справді високим майстром. Б’юсь об заклад, що й найкращий кравець не зуміє такого пошити.

Пан Журден. Що ж це таке? Ви пустили квіточки голівками донизу.

Кравець. Але ж ви й слова не сказали, що хочете догори.

Пан Журден. А хіба про це треба говорити?

Кравець. Аякже. Всі аристократи носять тільки так!

Пан Журден. Аристократи носять голівками донизу?

Кравець. Авжеж, пане.

Пан Журден. О! Ай справді гарно.

Кравець. Коли хочете, то я можу пустити їх і догори.

Пан Журден. Ні, ні.

Кравець. Ви тільки скажіть.

Пан Журден. Ні, кажу ж вам, не треба: ви добре зробили. А як ви гадаєте, чи буде мені це вбрання до лиця?

Кравець. Ви ще й питаєте! Та жодний художник не зробив би своїм пензлем краще. Я маю одного учня: щодо штанів — це справжній геній, а другий у справі камзолів — просто герой.

Пан Журден. А перука й пера пристойні?

Кравець. Все як слід.

Пан Журден (придивляючись до правцевого вбрання). Еге-ге, добродію кравець! А крам оцей дуже мені знайомий, — він же від мого останнього костюма, що ви мені пошили! Я пізнав його відразу.

Кравець. То був такий добрий крам, пане… Я не міг утерпіти, щоб не відкраяти й собі клаптик на вбрання.

Пан Журден. Так-то воно так, але навіщо ж було краяти від мого?

Кравець. Чи не хочете поміряти ваше нове вбрання?

Пан Журден. Аякже, давайте.

Кравець. Стривайте! Це так не робиться. Я привів із собою людей, щоб одягнути вас під музику: таке вбрання одягається звичайно з церемонією. Ей! Ввійдіть-но сюди!

ЯВА 9

Пан Журден, кравець, учень кравця, учні кравця, що танцюють, лакей.

Кравець (до учнів). Одягніть це вбрання на пана Журдена так, як ви одягаєте вельможних осіб.

ПЕРШИЙ ВИХІД БАЛЕТУ

Чотири хлопці, танцюючи, наближаються до пана Журдена. Двоє знімають з нього штани для вправ, а двоє інших — камзол; після цього, рухаючись весь час у такт, вони одягають на нього нове вбрання. Пан Журден походжає між них, а вони роздивляються, чи добре той костюм на нього припасований.

Учень кравця. Шляхетний пане, зробіть ласку, дайте хлопцям дещицю, щоб вони випили за ваше здоров’я.

Пан Журден. Як ти на мене сказав?

Учень кравця. Шляхетний пан.

Пан Журден. "Шляхетний пан!" Ось воно що значить убратися так, як убираються вельможні особи! А вберися-но по-міщанському, то на тебе зроду не скажуть "шляхетний пан". (Даючи гроші). Маєш, оце тобі за "шляхетного пана".

Учень кравця. Дуже вам вдячні, ваша ясновельможність.

Пан Журден. "Ясновельможність!" Ого! "Ясновельможність!" Постривай, друже мій… "Ясновельможність" теж дечого варта; це ж неабияка дрібничка — "ясновельможність"! Маєш! Ось що дає тобі його ясновельможність.

Учень кравця. Ваша ясновельможність, ми всі вип’ємо за здоров’я вашої світлості.

Пан Журден. "Вашої світлості"! Ого-го! Стривай, не йди ще. До мене-"ваша світлість"! (Стиха, набік). От, їй-право, якщо дійде до "високості", — увесь гаманець йому віддам. (Уголос). Тримай, ось тобі за мою "світлість"!

Учень кравця. Глибока вам дяка, ваша ясновельможність, за вашу ласку.

Пан Журден (набік). Добре зробив, що спинився, а то я б йому всього гаманця віддав.

ЯВА 10

ДРУГИЙ ВИХІД БАЛЕТУ

Чотири кравцеві учні танцюють, радіючи, що пан Журден так їх обдарував.

ДІЯ ТРЕТЯ

ЯВА 1

Пан Журден, два лакеї.

Пан Журден. Йдіть за мною. Я хочу пройтися трохи в новому вбранні, показати себе в місті, та глядіть мені: йдіть слідом за мною, не відставайте ні на крок, — нехай усі бачать, що ви мої лакеї.

Лакей. До ваших послуг, пане.

Пан Журден. Покличте до мене Ніколь: мені треба їй дещо наказати. Стійте, ось вона сама йде.

ЯВА 2

Пан Журден, Ніколь, два лакеї.

Пан Журден. Ніколь!

Ніколь. Прошу?

Пан Журден. Слухай-но…

Ніколь (сміючись). Хі-хі-хі-хі-хі!

Пан Журден. Ти чого смієшся?

Ніколь. Хі-хі-хі-хі-хі-хі!

Пан Журден. Що з цим паскудним дівчиськом?

Ніколь. Хі-хі-хі!. На кого ви схожі! Хі-хі-хі!

Пан Журден. Що таке?

Ніколь. Ах, ах! Боже ж ти мій! Хі-хі-хі-хі!

Пан Журден. Ти що ж це, нахабнице… з мене смієшся?

Ніколь. Ні, ні, пане, як то можна?.. Хі-хі-хі-хі-хі-хі!

Пан Журден. Ось ну лишень, засмійся ще раз! Постривай, заробиш від мене.

Ніколь. Ніяк не можу спинитися, пане. Хі-хЬхі-хі— хі-хі!

Пан Журден. Ти не перестанеш?

Ніколь. Даруйте, паночку, але ж ви такі кумедні, що я ніяк не втримаюся від сміху. Хі-хі-хі!

Пан Журден. Ні, ви гляньте-но, яка зухвалість!

Ніколь. Ой, ви ж такі кумедні-прекумедні в цьому вбранні! Хі-хі!

Пан Журден. Я ж тобі…

Ніколь. Вибачте, будь ласка. Хі-хі-хі-хі!

Пан Журден. Слухай-но, якщо ти зараз же не перестанеш, — присягаюся, я дам тобі такого ляпаса, якого ти ще зроду не діставала.

Ніколь. Гаразд, пане! Вже перестала; я не сміятимуся більше.

Пан Журден. То ж то! Ти. мені гляди! Поприбираєш зараз же…

Ніколь. Хі-хі!

Пан Журден. Поприбираєш як слід…

Ніколь. Хі-хі!

Пан Журден. Поприбираєш, кажу тобі, в залі, та…

Ніколь. Хі-хі!

Пан Журден. Ти знову?

Ніколь (падаючи від сміху). Стривайте, пане, краще побийте мене, а тільки дайте насміятися досхочу — так мені буде легше. Хі-хі-хі-хі!

Пан Журден. Ой, як візьмуся я за тебе…

Ніколь. Пане, я просто лусну, якщо не посміюся… Хі-хі-хі!

Пан Журден. Ну, чи бачив хто коли таку негідницю? Зухвало сміється простісінько мені в вічі, замість того щоб слухати моїх наказів!

Ніколь. Що ви бажаєте, щоб я зробила, пане?

Пан Журден. Бажаю, щоб ти, дурисвітко, поприбирала добре в кімнатах; до мене незабаром мають завітати гості.

Ніколь (підводячись). Ах! Далебі, я вже не маю більше охоти сміятися! Всі ваші гості завжди такого понароблюють, так понасмічують у кімнатах, що від самого цього слова в мене починає псуватися настрій.

Пан Журден. Може, ти бажаєш, щоб я заради тебе позамикав двері для всіх знайомих?

Ніколь. Принаймні для декого з них не вадило б їх замкнути.

ЯВА 3

Пані Журден, пан Журден, Ніколь, два лакеї.

Пані Журден. Горенько! Цього ще бракувало! Що це ти нап’яв на себе, чоловіче? Чи не здумав часом людей посмішити, що вбрався, наче городнє опудало? Чи хочеш, щоб на тебе всі пальцями тицяли?

Пан Журден. Тільки дурні та дурелі, жінко, тицятимуть на мене пальцями.

Пані Журден. Вже й так тицяють. З твого поводження давно вже всі сміються.

Пан Журден. Хто ж оті всі, дозвольте запитати?

Пані Журден. Всі ті, що мають здоровий глузд і розумніші за тебе. А мені просто сором дивитися на все, що ти виробляєш. Власної господи не впізнати! Можна подумати, що в нас щодня якесь свято — тільки те й робиться, що з ранку й до смерку на скрипках терликають та пісень горлають. Бідні сусіди, ніколи не мають спокою.

Ніколь. Пані правду кажуть. Я не зможу додержувати в господарстві порядку, якщо тут швендятиме така сила всякого люду. Понаносять сюди на підошвах болота мало не з цілого міста, а бідній Франсуазі — робота! Вона геть змучилася, натираючи щодня підлоги після ваших славнозвісних учителів, які до нас учащають.

Пан Журден. Ой Ніколь, гляди! Ну й служниця ж у нас! Проста селючка, а така гостра на язик!

Пані Журден. Ніколь має рацію. А розуму в неї більше, ніж у тебе. Ну, скажи, будь ласка, нащо тобі здався вчитель танців у твої роки?

Ніколь. А отой довготелесий фехтувальник? Цілий будинок здригається, коли він гупає ногами… І незчуєшся, як він усю підлогу нам у залі повивертає.

Пан Журден. Цитьте ви, і покоївко, і жінко!

Пані Журден. Може, ти хочеш вивчитися танцювати на старість, коли тобі вже ноги відбере?

Ніколь. Може, вам заманулося когось убити?

Пан Журден. Цитьте, я вам кажу! Нічого ви не тямите — ні одна, ні друга. Вам і не збагнути, які це дає переваги.

Пані Журден. Ти подумав би краще, як дочку заміж віддати: вона в нас якраз на порі.

Пан Журден. Я подумаю про це, коли нагодиться добра партія для неї, а тим часом хочу думати про те, щоб самому дечого хорошого навчитися.

Ніколь. Я чула, пані, що вони, щоб ситіша юшка варилася, ще й учителя філософії собі найняли.

Пан Журден. Авжеж. Я хочу розуму набратися, щоб не пасти задніх у пристойному товаристві.

Пані Журден. А чи не пішов би ти краще до школи, щоб тебе там добре відшмагали на старості літ?

Пан Журден. А чому б то й ні? Я б з радістю дозволив відшмагати себе отут при всіх хоч і зараз, аби тільки знати все те, чого вчать у школі!

Ніколь. Так, так. Оце б вам добре кісточки розім’яло.

Пан Журден. Атож.

Пані Журден. Все це, ох, яке потрібне, щоб вести наше господарство!

Пан Журден. А щоб ти знала! Ви обидві міркуєте собі, як дві курки, і мені сором, що ви такі темні. Ось, приміром (до пані Журден), чи знаєш ти, що ти зараз кажеш?

Пані Журден. Ще б пак! Дуже добре знаю, що кажу до діла і що тобі треба почати жити іншим ладом.

Пан Журден. Не про це мова. Я тебе питаю, що то за слова, що ти їх допіру сказала.

Пані Журден. Розумні слова, а твоя поведінка дуже нерозумна.

Пан Журден. Кажу ж тобі, не про це мова. Я тебе ось про що питаю: те, про що я з гобою розмовляю, те, що я тобі зараз кажу, — що це таке?

Пані Журден. Дурниці.

Пан Журден. Ба ні. Не так… Те, що ми обоє говоримо? Вся наша з тобою розмова?..

Пані Журден. Ну?

Пан Журден. Як це зветься?

Пані Журден. Про мене, називай як хочеш.

Пан Журден. Це — проза, неосвічена ти жінко!

Пані Журден. Проза?

Пан Журден. Еге ж, проза. Все, що проза — то не вірші, а все, що не вірші — то проза. Чула? Одне слово — наука! О!.. (До Ніколь). А ти, чи ти тямиш, як треба стулити губи, щоб вимовити у?

Ніколь. Що таке?

Пан Журден. Атож. Що ти робиш, коли кажеш у?

Ніколь. Що?

Пан Журден. А спробуй лишень сказати — у.

Ніколь. Ну, у.

Пан Журден. Що ти робиш?

Ніколь. Кажу у.

Пан Журден. Гаразд, але коли ти кажеш у, то що ж ти робиш?

Ніколь. Я роблю те, що ви мені наказуєте.

Пан Журден. Ох! Ну й рахуба, коли маєш справу з дурноверхими! Ти витягаєш губи вперед і наближаєш верхню щелепу до нижньої. У — ось, бачиш? Я роблю гримасу — у.

Ніколь. Та й ловко ж!

Пані Журден. Чудасія, та й годі!

Пан Журден. Ви б ще й не таке сказали, коли б побачили о або да, да і фа, фа!

Пані Журден. Що це за нісенітниця?

Ніколь. Кому це потрібне?

Пан Журден. Як же вони мене дратують, оці дурелі!

Пані Журден. Вижени ти всіх отих панків з їхніми дурощами.

Ніколь. А особливо того, довготелесого фехтувальника: де не пройде по хаті, там і насмітить.

Пан Журден. Ти ба! їм учитель фехтування не припав до серця! А ось я тобі зараз доведу, що ти нічогісінько не тямиш. (Наказує подати собі рапіри, і одну з них дає Ніколь). На, тримай. Стій рівно! Коли хочеш колоти квартою, то треба зробити так, а коли хочеш колоти терсом, то треба зробити так. Це найвірніший засіб, щоб тебе ніколи не вбили, а

коли б’єшся з ким-небудь, то найважливіше знати, що тобі не загрожує небезпека. Ану лишень спробуй, кольни мене разочок!

Ніколь. Ну ось, маєте! (Кілька разів коле пана Журдена).

Пан Журден. Помалу! Ей, ти! Ой! Обережно!.. Хай тобі чорт, негіднице!

Ніколь. Ви ж самі звеліли колоти.

Пан Журден. Звелів, але ти почала колоти мене терсом, замість того щоб колоти мене квартою, і ти не маєш навіть терпіння почекати, поки я відіб’ю удар.

Пані Журден. Та ти зовсім з глузду з’їхав, чоловіче! Чи чувано таке! І всі вигадки почалися в тебе відтоді, як ти з отими аристократами злигався.

Пан Журден. Якщо я вітаю в моїй господі аристократів, то це свідчить тільки про те, що я маю витончений смак. Далеко розумніше знатися з ними, ніж приятелювати з твоїми міщанами.

Пані Журден. Нічого й казати! Велику ти маєш користь від знайомства з шляхетними панами! А особливо від того красунчика графа, яким ти так захопився, що й розум втратив!

Пан Журден. Цить мені! Подумай перш, ніж маєш щось сказати. А чи знаєш ти, жінко, що ти зовсім не знаєш, про кого ти говориш, коли ти говориш про нього? Це дуже висока особа, далеко значніша, ніж ти собі уявляєш, — справжній вельможа; він розмовляє з самим королем так само, як оце я з тобою. Хіба ж це не велика честь для мене, що така вельможна особа так до мене вчащає, називає мене своїм дорогим другом і вважає мене собі за рівню? Нікому й на думку не спадає, які

послуги він мені робить, а при всіх він буває такий ласкавий до мене, що мені аж самому стає незручно.

Пані Журден. Еге ж, він робить тобі послуги, він до тебе ласкавий, але за те ж і грошенята в тебе позичає.

Пан Журден. Ну то й що! Хіба ж те не робить мені честі, що я позичаю гроші такій вельможній людині? Та чи ж можу я не зробити такої дрібнички для людини, що зве мене своїм дорогим другом?

Пані Журден. А той вельможний пан, що він робить для тебе?

Пан Журден. Ого-го! Всі здивувалися б, якби довідались.

Пані Журден. А саме?

Пан Журден. Годі! Цього вже я не скажу. Досить з тебе й того, що коли я й позичив йому грошей, — він поверне мені свій борг увесь до останнього су, і то дуже скоро.

Пані Журден. Овва! Дожидайся!

Пан Журден. Побачиш. Він же мені сам сказав.

Пані Журден. Атож, атож, наставляй кишені.

Пан Журден. Він дав мені шляхетне слово честі.

Пані Журден. Брехня!

Пан Журден. Та невже? Ну, та й уперта ж ти, жінко! А я тобі кажу, що він додержить свого слова, я цього певний!

Пані Журден. А я певна, що ні! І всі його милі розмови тільки для того, щоб якнайкраще пошити тебе в Дурні.

Пан Журден. Замовкни! Та ось і він сам.

Пані Журден. Цього ще бракувало! Напевне, знову прийшов позичити в тебе грошей. Дивитися на нього гидко!

Пан Журден. Замовкни, кажу тобі!

ЯВА 4

Дорант, пан Журден, пані Журден, Ніколь.

Дорант. Мій дорогий друже, пане Журдене, як ся маєте?

Пан Журден. Дуже добре, ваша вельможність. Милості прошу до господи.

Дорант. А пані Журден як поживає?

Пані Журден. Пані Журден живе собі як може.

Дорант. О! Пане Журдене, яке ж на вас розкішне вбрання!

Пан Журден. Атож. Ось гляньте.

Дорант. В цьому костюмі ви виглядаєте чудово. В нас при дворі не знайдеться жодного юнака, що мав би таку струнку постать, як ви.

Пан Журден. Хе-хе!

Пані Журден (набік). Знає, як підійти!

Дорант. Ану ж бо, поверніться! Дуже елегантно!

Пані Журден (набік). Еге ж, однаковий дурень — що ззаду, що й спереду.

Дорант. Слово честі, пане Журдене, я страх як скучив за вами! Знаєте, з усіх моїх знайомих ні до кого не почуваю я такої пошани, як до вас: саме сьогодні ранком я говорив про вас у королівській спочивальні.

Пан Журден. Я не вартий такої честі, вельможний пане. (До пані Журден). В королівській спочивальні!

Дорант. Надіньте ж капелюха.

Пан Журден. Вельможний пане, з глибокої пошани до вас…

Дорант. Боже мій, та надіньте ж! Прошу вас, без церемоній.

Пан Журден. Вельможний пане…

Дорант. Надіньте капелюха, кажу ж вам, пане Журдене, — адже ж ви мій друг.

Пан Журден. Вельможний пане, я ваш покірний слуга.

Дорант. Тоді і я не надіну капелюха, якщо ви не надінете свого.

Пан Журден (надіваючи капелюха). Краще здатися нечемним, ніж упертим.

Дорант. Ви ще не забули, звичайно, що я винен вам гроші?

Пані Журден (набік). Ще б пак! Ми пам’ятаємо це дуже добре.

Дорант. Ви були такі ласкаві, що кілька разів позичали мені гроші і, треба визнати, робили, це вельми делікатно.

Пан Журден. Вельможний пане, ви жартуєте…

Дорант. Проте я вважаю за мій найсвятіший обов’язок платити борги і вмію цінувати послуги тих, хто стає мені в пригоді.

Пан Журден. Я цього певний, вельможний пане.

Дорант. Я хочу поквитатися з вами і прийшов зараз саме для того, щоб разом з вами звести рахунки.

Пан Журден (стиха до пані Журден). Ну, жінко, що скажеш? Тепер бачиш, як ти набрехала на нього?

Дорант. Я така людина, що любить сплачувати всі свої борги відразу.

Пан Журден (стиха до пані Журден). Хіба ж я тобі цього не казав?

Дорант. Отже, подивимося, скільки саме я вам винен.

Пан Журден (стиха до пані Журден). Все твої безглузді підозри!

Дорант. Ви добре пам’ятаєте, скільки ви мені позичили грошей?

Пан Журден. Здається, пам’ятаю. Я записав собі для пам’яті. Ось рахунок. Першого разу видано вам дві сотні луїдорів.

Дорант. Так.

Пан Журден. Другого разу — сто двадцять.

Дорант. Так, так.

Пан Журден. Потім — ще сто сорок.

Дорант. Ви маєте рацію.

Пан Журден. Все те разом становить чотири сотні шістдесят луїдорів, або п’ять тисяч шістдесят ліврів.

Дорант. Рахунок точний. П’ять тисяч шістдесят ліврів.

Пан Журден. Тисячу вісімсот тридцять два ліври заплатив я за ваші плюмажі.

Дорант. Саме так.

Пан Журден. Дві тисячі сімсот вісімдесят ліврів — вашому кравцеві.

Дорант. Дійсно.

Пан Журден. Чотири тисячі триста сімдесят дев’ять ліврів дванадцять су і вісім деньє — вашому крамареві.

Дорант. Чудово. Дванадцять су і вісім деньє. Рахунок точний.

Пан Журден. І тисячу сімсот сорок вісім ліврів сім су чотири деньє — вашому сідляреві.

Дорант. Все правда. Скільки ж виходить разом?

Пан Журден. Разом — п’ятнадцять тисяч вісімсот ліврів.

Дорант. Підсумок точний. П’ятнадцять тисяч вісімсот ліврів. Додайте до цього рахунка ще дві сотні луїдорів, що ви їх дасте мені сьогодні, — і тоді буде рівно вісімнадцять тисяч франків, які я поверну вам незабаром.

Пані Журден (стиха до пана Журдена), Ну що, хіба ж я не вгадала?

Пан Журден (стиха до пані Журден), Мовчи!

Дорант. Може, це завдасть вам великого клопоту — виконати моє прохання?

Пан Журден. Ба! Зовсім ні…

Пані Журден (стиха до пана Журдена), Цей панок робить з тебе дійну корову.

Пан Журден (стиха до пані Журден). Цить!

Дорант. Якщо вам це незручно, то я звернуся до когось іншого.

Пан Журден. Ні, ні, вельможний пане.

Пані Журден (стиха до пана Журдена). Він не заспокоїться, поки не пустить тебе з торбами.

Пан Журден (стиха до пані Журден). Цить, кажу тобі!

Дорант. Скажіть відверто, може, моє прохання для вас обтяжливе?

Пан Журден. Анітрохи, вельможний пане.

Пані Журден (стиха до пана Журдена). Це справжній пройдисвіт!

Пан Журден (стиха до пані Журден). Чи ти замовкнеш нарешті?

Дорант. Звичайно, я маю багато знайомих, які охоче позичили б мені потрібну суму, але ж ви мій найкращий друг, і я просто боявся, що ви образитесь, якщо я позичу в когось іншого..

Пан Журден. Ви мені робите завелику честь, вельможний пане. Зараз я принесу гроші.

Пані Журден (стиха до пана Журдена). Що? Ти йому ще хочеш дати грошей?

Пан Журден (стиха до пані Журден). Що ж поробиш? Хіба ж я можу відмовити такій високій особі, яка ще нині вранці говорила про мене в королівській спочивальні?

Пані Журден (стиха до пана Журдена). Ех! Ти таки справжній йолоп!

ЯВА 5

Дорант, пані Журден, Ніколь.

Дорант. Ви наче в кепському настрої… Що з вами, пані Журден?

Пані Журден. Голова болить, мало не лусне…

Дорант. А де ж ваша шановна донечка? Чому це її не видно?

Пані Журден. Моя шановна донечка там, де їй зараз слід бути.

Дорант. А як вона себе почуває?

Пані Журден. Вона себе почуває досить добре на своїх двох ногах.

Дорант. Чи не завітаєте ви разом з вашою донечкою цими днями до королівського палацу подивитися придворний балет і комедію?

Пані Журден. Атож, атож! Нам зараз дуже кортить сміятися, дуже кортить нам сміятися зараз!

Дорант. Мені здається, пані Журден, що ви мали неабиякий успіх у кавалерів, як були молодою; ви, мабуть, славилися красою й приємною вдачею.

Пані Журден. Мати божа! Та хіба ж пані Журден така вже руїна, добродію? Голова в неї від старості трясеться, чи що?

Дорант. Ах, боже мій, пані Журден, даруйте, будьте ласкаві!.. Я зовсім забув, що ви ще молоді; я завжди такий неуважний… Прошу вас пробачити мені мою зухвалість.

ЯВА 6

Пан Журден, пані Журден, Дорант, Ніколь.

Пан Журден (до Доранта). Маєте. Тут рівно дві сотні луїдорів.

Дорант. Запевняю вас, пане Журдене, що я весь до ваших послуг; стати вам у пригоді чимсь при дворі — моє найпалкіше бажання.

Пан Журден. Дякую вам красненько.

Дорант. Якщо пані Журден матиме охоту подивитися придворну виставу, я накажу приготувати їй найкращі місця в залі.

Пані Журден. Пані Журден цілує ваші ручки…

Дорант (стиха до пана Журдена). Наша чарівна маркіза, як я вже сповістив вас запискою, завітає зараз до вас пообідати й подивитися балет. Мені пощастило умовити її прийняти нарешті той подарунок, що ви його хочете їй презентувати.

Пан Журден. Відійдімо, про всякий випадок, трохи далі.

Дорант. Цілий тиждень проминув з того часу, як ми з вами бачилися востаннє, і я ще не мав нагоди розповісти вам про той діамантовий перстень, що ви його доручили мені передати їй від вашого імені; страшенно важко було перемогти її делікатність — лише сьогодні згодилася вона нарешті його прийняти.

Пан Журден. А він же їй сподобався?

Дорант. Надзвичайно! Я майже переконаний, що краса того діаманта збудить у її серці ніжну прихильність до вас.

Пан Журден. Дай боже!

Пані Журден (до Ніколь). Як удвох зійдуться, так і водою їх не розіллєш!

Дорант. Я доклав усіх сил, щоб вона зрозуміла, який коштовний ваш подарунок і яке безмежне ваше кохання.

Пан Журден. Не знаю вже, як вам і дякувати, вельможний пане. Мені страх як незручно, що така висока особа, як ви, і так клопочеться задля мене!

Дорант. Ви жартуєте? Хіба друзі можуть бути такими церемонними? Хіба ви самі не зробили б такого ж при нагоді й для мене?

Пан Журден. О, ще й як! Від щирого серця.

Пані Журден (до Ніколь). Немов якийсь тягар лягає мені на серце, коли він до нас приходить!

Дорант. Щодо мене, то я ладен зробити все для мого друга. Я теж упадав коло чарівної маркізи, але коли ви мені сказали, що закохалися в неї, — пам’ятаєте? — я відразу ж узявся допомагати вам у ваших сердечних справах.

Пан Журден. Це правда. Ви такі великодушні, що мені аж соромно!..

Пані Журден (до Ніколь). Він, здається, й не збирається йти звідси?

Ніколь. Їм удвох дуже весело, ви ж бачите.

Дорант. А вам таки пощастило зворушити її серце! Жінки більш за все люблять, щоб задля них не жалкували грошей; ваші щоденні серенади, ваші численні букети, той чудовий фейерверк на воді, діамант, який ви їй подарували, і, нарешті, новий сюрприз, що ви його для неї готуєте, — все це набагато красномовніше розповідає про ваше кохання, ніж усі слова, які ви могли б сказати їй особисто.

Пан Журден. Нічого не пошкодую, щоб протоптати собі стежечку до її серця. Вельможна дама має для мене особливу, чарівну принадність; таку честь я ладен купити за всяку ціну…

Пані Журден (стиха до Ніколь). Про віщо вони так довго шепочуться? Підійди-но до них тихесенько та послухай.

Дорант. Скоро ви матимете насолоду милуватися нею і досхочу натішите ваші очі.

Пан Журден. Щоб нам почувати себе вільніше, я влаштував так, що моя жінка обідатиме нині в своєї сестри і сидітиме там до самого вечора.

Дорант. Чудова ідея! Ваша дружина могла б завдати нам клопоту. Я вже замовив кухареві обід від вашого імені і наказав також приготувати все, що буде потрібне для балету. Цей балет — мій власний твір, і, якщо тільки виконання відповідатиме ідеї, я певен, що…

Пан Журден (помітивши, що Ніколь підслухує, дає їй ляпаса). Це що таке? Ах ти ж, зухвале дівчисько! (До Доранта). Ходімо звідси, прошу вас.

ЯВА 7

Пані Журден, Ніколь.

Ніколь. Справді, пані, я таки добре заробила за мою цікавість. Але здається мені, що там не все чисто. Вони розмовляють про якісь справи, яких вам зовсім не можна знати.

Пані Журден. Вже давно, Ніколь, маю я підозру на мого чоловіка. Я певна, що він мене дурить, що він упадає коло когось, — от і намагаюся вивідати, коло кого саме. Крім того, час уже й про мою дочку подбати. Ти ж знаєш, як Клеонт її кохає; він і мені припав до серця, отож я й хочу допомогти йому в цій справі та віддати за нього Люсіль, якщо мені пощастить.

Ніколь. По правді вам кажу, моя пані, я просто в захваті, що ви погоджуєтеся на цей шлюб: вам подобається пан, а мені ще більше — його слуга. Ох, та й добре ж було б, коли б нас повінчали одночасно!

Пані Журден. Біжи ж мерщій до Клеонта та перекажи йому від мене, щоб він зараз же сюди з’явився: ми підемо разом до мого чоловіка просити в нього згоди на цей шлюб.

Ніколь. Біжу, пані, з радістю! Ще ніколи ви мені не давали приємнішого доручення.

Пані Журден виходить.

Ото зрадіють обидва!

ЯВА 8

Клеонт, Ков’єль, Ніколь.

Ніколь (до Клеонта). Ага! Ось і ви до речі. А я несу вам радісну звістку, я хочу…

Клеонт. Геть, лукава зраднице, і ніколи не смій морочити мене твоїми брехливими словами!

Ніколь. Отак ви приймаєте…

Клеонт. Геть, кажу тобі, і скажи твоїй зрадливій панночці, що їй більше не пощастить одурити простака Клеонта!

Ніколь. Що воно й до чого?.. Не розберу… Мій любенький Ков’єлю, скажи ж хоч ти, що все це означає?

Ков’єль. Твій любенький Ков’єль, гидке дівчисько?! Геть з моїх очей, мерзотнице! Дай мені спокій!

Ніколь. Як? І ти теж…

Ков’єль. Геть з моїх очей, кажу тобі! І не балакай до мене більш ніколи!

Ніколь. Оце-то так! Яка муха їх обох укусила? Побіжу мерщій та розкажу про все панночці.

ЯВА 9

Клеонт, Ков’єль.

Клеонт. Як! Поводитися так із своїм коханим, з коханим найвірнішим та найпалкішим з усіх коханих на світі!

Ков’єль. То щось нечуване, що вони нам обом учинили!

Клеонт. Я кохаю її понад усе на світі, я такий ніжний з нею. Нікого в світі не маю я дорожчого за неї. Тільки про неї турбуюся, думаю, мрію, тільки її бажаю… Вся моя радість тільки в ній. Я розмовляю тільки про неї, думаю тільки про неї, уві сні бачу тільки її, я живу тільки нею, серце моє б’ється тільки для неї, я дихаю тільки нею, все життя моє в ній… І за таку відданість — отака мені нагорода!.. Два дні не бачив я її — й вони видалися мені за два страшних сторіччя… І ось нарешті ми зустрічаємося випадково: серце моє затрепетало, обличчя запалало, і я, забувши з радощів усе на світі, кидаюсь у захваті до неї… А зрадниця відвертається й зневажливо проходить повз мене, наче й знати мене не знає.

Ков’єль. Я кажу те ж саме.

Клеонт. Чи ж може що зрівнятися, Ков’єлю, з таким лукавством невдячної Люсіль?

Ков’єль. А що може зрівнятися, пане, з лукавством цієї мерзенної Ніколь?

Клеонт. І це після таких самопожертв, після стількох зітхань, присягань, що їх викликали її принади!

Ков’єль. І це після такого невтомного піклування, після того, як я стільки допомагав їй на кухні!

Клеонт. Після тих сліз, що я пролив біля її ніг!

Ков’єль. Після тієї сили-силенної відер з водою, що я попотягав для неї з криниці!

Клеонт. Після такої пристрасті, після такого кохання, коли я сам себе забував!

Ков’єль. Після такого жару, який я терпів біля печі, повертаючи за неї печеню на рожні!

Клеонт. Вона уникає мене з презирством!

Ков’єль. Вона нахабно повертається до мене спиною!

Клеонт. Така зрадливість заслуговує найвищої кари!

Ков’єль. Така підлість варта тисячі ляпасів!

Клеонт. Не смій мені ніколи заступатися за неї!

Ков’єль. Я, пане? Боже мене борони!

Клеонт. Не смій ніколи обороняти зрадницю!

Ков’єль. Не турбуйтесь.

Клеонт. Що б ти не казав, захищаючи її, — це не матиме ніякої ваги для мене.

Ков’єль. Та в мене й у думках такого немає!

Клеонт. Я їй того ніколи не подарую, я порву з нею всі стосунки!

Ков’єль. Я пристаю.

Клеонт. Той вельможний граф, що до них учащає, запав їй, мабуть, в око… Ручуся, що її принадила його високородність. Але честь моя вимагає, щоб я зробив точнісінько так, які і вона, і їй не пощастить вихвалятися тим, що вона покинула мене перша.

Ков’єль. Дуже добре! Що ж до мене, то я цілком поділяю ваші почуття.

Клеонт. То розпалюй же мою досаду і підтримуй в мені силу задушити рештки того кохання до неї, яке може ще в мені озватися. Благаю тебе — кажи мені про реї тільки погане! Змальовуй мені її в такому вигляді, щоб вона викликала в мене до себе тільки огиду; називай, будь ласка, всі її хиби, щоб вона мені спротивіла!

Ков’єль. Її хиби, пане? Та вона ж гримасниця, вертлява мавпочка, та й годі! І надало ж вам закохатися в неї! Не бачу я там нічого особливого; ви знайдете сотні інших, що багато більше будуть варті вашого кохання. Перш за все очі в неї маленькі…

Клеонт. Правда, очі в неї невеликі, а проте скільки в них вогню! Таких блискучих, таких палких, таких ніжних оченяток у цілому світі не знайдеш!

Ков’єль. Та й рот у неї надто великий…

Клеонт. Так, але ж яка чарівна усмішка, — я зроду такої не бачив. Не можна спокійно дивитися на її чудові устоньки, вони викликають палкі бажання! Вони так і ваблять до себе!

Ков’єль. Ще й на зріст мала…

Клеонт. Так. Зате ж яка струнка та граційна!

Ков’єль. І говорить, і поводиться вона якось недбало.

Клеонт. Це правда, але все в неї так мило виходить… В її поводженні стільки чарівності, вона така приваблива, що не скоритися їй неможливо!

Ков’єль. А вже щодо розуму…

Клеонт. Ах, Ков’єлю! Який у неї тонкий, який гнучкий розум!

Ков’єль. Розмовляє вона…

Клеонт. Розмовляє вона чудово!

Ков’єль. Вона завжди серйозна.

Клеонт. А ти хотів би, щоб вона цілісінький день тільки те й робила, що реготала? Що може бути нестерпнішого за жінку, яка щохвилини ладна сміятися?

Ков’єль. Та вона ж найвередливіша жінка в світі.

Клеонт. Так, вона вередлива, не заперечую, проте красуні все до лиця, від красуні все стерпиш.

Ков’єль. Ну, коли так, вас не переконаєш! Бачу я, ви маєте охоту кохати її завжди.

Клеонт. Я? Ні, краще вмерти! Я її ненавидітиму так, як колись кохав…

Ков’єль. Як же ви цього досягнете? Адже ж вона, по-вашому, сама довершеність?

Клеонт. Тим страшнішою буде моя помста… Ненависть покаже, який я непохитний. Вона прекрасна, чарівна, приваблива для мене, я визнаю за нею всі ті цінності — і покидаю її. Та ось і вона.

ЯВА 10

Люсіль, Клеонт, Ков’єль, Ніколь.

Ніколь (до Люсіль). Щодо мене, то я мало не луснула від злості!

Люсіль. Вір мені, Ніколь, тут не може бути іншої причини… Та ось і він!

Клеонт (до Ков’єля). Я не хочу з нею розмовляти!

Ков’єль. Я все робитиму, як і ви.

Люсіль. В чому річ, Клеонте? Що з вами?

Ніколь. Та що з тобою, Ков’єлю?

Люсіль. Чому ви такі сумні?

Ніколь. Чого це ти намурмосився?

Люсіль. Чи ви оніміли, Клеонте?

Ніколь. Чи тобі мову відібрало, Ков’єлю?

Клеонт. Ось хто справжня лиходійка!

Ков’єль. Ось хто Іуда!

Люсіль. Я бачу, вас збентежила наша сьогоднішня зустріч?!

Клеонт (до Ков’єля). Ага-а! Зрозуміли, що накоїли!

Ніколь. Мабуть, тебе взяло за печінку те, як ми сьогодні ранком повелися з вами?

Ков’єль (до Клеонта). На злодієві шапка горить!

Люсіль. Адже ж це єдина причина вашого гніву, чи не так, Клеонте?

Клеонт. Так, підступна, саме так, якщо ви бажаєте знати. Але ж не турбуйтесь! Вам не пощастить тріумфувати. Я перший пориваю з вами всякі стосунки, щоб позбавити вас насолоди відштовхнути мене! Звичайно, мені нелегко буде подолати моє кохання до вас; невимовна туга огорне мою душу; певний час я навіть терпітиму страшні муки, але я витерплю все і краще вирву собі серце, ніж піддамся слабості і знову повернуся до вас!

Ков’єль (до Ніколь). А куди він, туди й я.

Люсіль. От уже й справді — багато галасу з нічого! Я вам зараз поясню, Клеонте, чому саме я ухилилася від зустрічі з вами сьогодні ранком.

Клеонт (намагаючись піти від Люсіль). Ні, я не бажаю нічого слухати!

Ніколь (до Ков’єля). Я розкажу тобі зараз, чому ми так хутенько пройшли повз вас сьогодні.

Ков’єль (намагаючись також піти від Ніколь). Я не хочу нічого слухати!

Люсіль (ідучи за Клеонтом). Отже, сьогодні ранком…

Клеонт (ідучи й не дивлячись на Люсіль). Ні, я вам кажу!

Ніколь (ідучи за Ков'єлем). Зрозумій, що…

Ков’єль (також ідучи й не дивлячись на Ніколь). Ні, зраднице!

Люсіль. Слухайте!

Клеонт. Знати нічого не хочу!..

Ніколь. Дай же мені сказати!

Ков’єль. Я глухий…

Люсіль. Клеонте!

Клеонт. Ні!

Ніколь. Ков’єлю!

Ков’єль. Нізащо!

Люсіль. Стривайте!

Клеонт. Пусті балачки!

Ніколь. Вислухай мене!

Ков’єль. Дурниці!

Люсіль. Одну хвилинку!

Клеонт. Ніколи!

Ніколь. Трошки терпіння!

Ков’єль. До дідька!

Люсіль. Два слова!

Клеонт. Ні, тепер — кінець!

Ніколь. Одне слово!

Ков’єль. Відчепись від мене!

Люсіль (спиняючись). Гаразд! Якщо ви не хочете мене вислухати, залишайтеся з своїми думками… Можете робити що хочете…

Ніколь (теж зупиняючись). Коли так, роби як знаєш!

Клеонт (повертаючись до Люсіль). Ну, скажіть же нарешті, яка причина вашого милого поводження.

Люсіль (намагаючись піти від Клеонта). Я вже не маю більше охоти з вами про це розмовляти.

Ков’єль (повертаючись до Ніколь). Ну, ну, поясни ж нам нарешті, в чому тут справа?

Ніколь (намагаючись також піти від Ков’єля). Я більше нічого не хочу тобі пояснювати.

Клеонт (ідучи за Люсіль). Скажіть же мені…

Люсіль (ідучи й не дивлячися на Клеонта). Ні, я нічого не скажу.

Ков’єль (ідучи за Ніколь). Поясни ж мені…

Ніколь (ідучи і теж не дивлячись на Ков’єля). Ні, мені нічого пояснювати.

Клеонт. Змилуйтесь!

Люсіль. Я ж вам сказала: ні!

Ков’єль. Зроби ласку!

Ніколь. І не подумаю.

Клеонт. Я вас прошу!

Люсіль. Ідіть собі!

Ков’єль. Благаю тебе!

Ніколь. Забирайся!

Клеонт. Люсіль!

Люсіль. Ні!

Ков’єль. Ніколь!

Ніколь. Нізащо!

Клеонт. Заради всього святого!

Люсіль. Я не хочу.

Ков’єль. Ну, скажи ж мені…

Ніколь. Ніколи.

Клеонт. Розвійте мої сумніви!

Люсіль. Ні, не маю ніякого бажання.

Ков’єль. Та розтлумач же мені все як слід!

Ніколь. Ні, пропала охота!

Клеонт. Гаразд! Якщо ви так мало цінуєте мій спокій, якщо не хочете виправдати переді мною вашого поводження, що так жорстоко образило моє палке кохання, — ви бачите мене, невдячна, востаннє: я тікаю звідси і далеко від вас помру з горя та любові…

Ков’єль (до Ніколь). І я подамся звідси з ним разом.

Люсіль (до Клеонта, що хоче вийти). Клеонте! Ніколь (до Ков’єля, що йде за своїм паном). Ков’єлю!

Клеонт (спиняючись). Що?

Ков’єль (теж спиняючись). Чого тобі?

Люсіль. Куди ж ви йдете?

Клеонт. Я вам уже сказав куди.

Ков’єль. Ми йдемо вмирати.

Люсіль. Ви йдете вмирати, Клеонте?

Клеонт. Так, жорстока! Бо ви самі цього бажаєте…

Люсіль. Я? Я хочу вашої смерті?

Клеонт. Так, ви цього хочете.

Люсіль. Хто вам це сказав?

Клеонт (підходить до Люсіль). Як же не хочете, коли ви не хочете розвіяти моїх сумнівів?

Люсіль. Хіба ж я в тому винна? Коли б ви тільки захотіли мене вислухати, справа пояснилася б дуже просто: я сказала б вам, що винна в тій ранішній пригоді, яка завдала вам такої кривди, тільки моя стара тітка. Ми йшли разом з нею, а вона поклала собі в голову, що досить чоловікові лише наблизитися до дівчини, як він уже збезчещує її. Ця стара пані завжди гризе нас за легковажність і уявляє всіх чоловіків чортами, від яких чесні дівчата повинні тікати світ за очі.

Ніколь (до Ков'єля). В цьому-то й весь секрет.

Клеонт. Ви мені правду кажете, Люсіль?

Ков’єль (до Ніколь). А ти не брешеш, Ніколь?

Люсіль (до Клеонта). Це найщиріша правда.

Ніколь (до Ков’єля). Все точнісінько так і було.

Ков’єль (до Клеонта). Чи повірити їм?

Клеонт. Ах, Люсіль, єдиним словом, що злітає з ваших уст, ви можете заспокоїти всю бурю мого серця! Як легко віриш тим, кого кохаєш!

Ков’єль. Ах, ви ж бісенята! Та й ловко ж ви вмієте улестити нашого брата!

ЯВА 11

Пані Журден, Клеонт, Люсіль, Ков’єль, Ніколь.

Пані Журден. Дуже рада вас бачити, Клеонте; ви нагодилися саме до речі. Зараз прийде мій чоловік, скористайтеся нагодою і попросіть його віддати за вас Люсіль.

Клеонт. Ах, пані, які це солодкі слова! Як вони збігаються з моїми власними бажаннями! Чи міг я чекати на такий приємний наказ, чи міг я сподіватися на таку велику ласку?

ЯВА 12

Клеонт, пан Журден, пані Журден, Люсіль, Ков’єль, Ніколь.

Клеонт. Добродіючи вирішив обійтися без посередників і дозволяю собі звернутися до вас із проханням… Є одна річ, про яку я давно вже мрію. Це прохання надто важливе для мене, і тому я звертаюся до вас сам особисто. Отже, скажу вам без манівців: честь бути вашим зятем така для мене велика, що я вважав би себе за найщасливішу людину в світі, коли б міг заслужити такої ласки.

Пан Журден. Перше, ніж дати вам відповідь, добродію, я попрошу вас сказати мені: ви шляхетного роду?

Клеонт. Добродію, більша частина людей відповідав на таке запитання позитивно: слово сказати легко. Видавати себе за шляхетного тепер ніхто не соромиться, і такий звичай дозволяє носити крадену назву. Але я, щиро кажучи, дивлюся на такі речі трохи інакше. Я вважаю, що всякий обман принижує порядну людину. Негідно ховати своє справжнє походження, з’являтися товариству на очі під чужим титулом, видавати себе не за те, що ми є насправді. Звичайно, мої предки займали почесні посади, сам я чесно прослужив шість років у війську, і достатки мої такі, що я сподіваюся зайняти не останнє місце в товаристві, проте, незважаючи на все це, я не маю бажання привласнювати собі те звання, яке не належить мені з народження, хоч, може, інші на моєму місці і вважали б, що вони мають право це зробити; отже, скажу вам відверто, я — не шляхетного роду.

Пан Журден. Дозвольте, добродію, потиснути вашу руку, проте дочка моя — не для вас.

Клеонт. Чому?

Пан Журден. Ви не шляхетний — ви не матимете моєї дочки.

Пані Журден. Шляхетний! Що тобі до того шляхетства? Хіба ми самі від ребра Людовіка Святого походимо, чи що?

Пан Журден. Цить, жінко! Я вже бачу, до чого воно йдеться!

Пані Журден. Хіба ж ми з тобою самі не чесні міщани з діда-прадіда?

Пан Журден. Ото хтось тебе за язика тягне!

Пані Журден. Та хіба ж твій батько любісінько не був таким самим крамарем, як і мій?

Пан Журден. Ото кляті баби! Не дадуть і слова сказати! Якщо твій батько і був крамарем, — тим гірше для нього; що ж до мого, то так його може лише лихий язик називати. Кажу вам востаннє: я хочу, щоб мій зять був високого роду.

Пані Журден. Твоїй дочці потрібен чоловік до пари: для неї чесний, заможний, гарний на вроду хлопець багато кращий від будь-якого шляхтянчика — жебрака та потвори.

Ніколь. Що правда, то правда! Бачили ми в нашому селі одного паничика… Такий тюхтій, такий йолоп, що й у цілому світі другого такого не стрінеш!

Пан Журден (до Ніколь). Цить, грубіянко! Вічно втручаєшся в розмову. Добра для дочки маю чимало, тільки почестей мені бракує, тож і хочу я зробити з неї маркізу.

Пані Журден. Маркізу?

Пан Журден. Еге ж, маркізу.

Пані Журден. Ой лишечко! Крий нас, боже!

Пан Журден. Це вже вирішена справа.

Пані Журден. Ну, то я тобі скажу, що цього ніколи не буде. Нерівний шлюб завжди нещасливий. Не хочу я, щоб мій зять дорікав моїй дочці ріднею, щоб мої онуки соромилися називати мене бабунею. Та коли б вона приїхала до мене в гостину в екіпажі, вельможною дамою, та не вклонилася б, бува, комусь із наших сусідів, то її вся вулиця засміяла б! "Гляньте-бо, — загомоніли б усі, — як оця пані маркіза носа задерла! А

це ж Журденова дочка, яка ще недавнечко, малою дитиною, вважала за велике щастя погратися з нами у "вельможну даму". Колись не була вона така пихата, адже ж обидва діди її торгували сукном коло брами Святого Інокентія. Надбали своїм діткам добра, грошеняток та й розплачуються тепер, мабуть, недешево на тім світі за те, що придбали! Чесній-бо людині зроду так не розбагатіти". Не хочу я поговору! Одне слово, я хочу такого зятя, щоб він мені дякував за мою дочку, щоб я могла йому по-простому сказати: "Ну ж бо, зятьок, а сідай-но лишень до столу та пообідай з нами".

Пан Журден. Отак собі міркують обмежені люди: не мають навіть бажання видряпатися знизу нагору! Досить балачок! А таки наперекір вам усім моя дочка буде маркізою! А як розлютуєш мене ще дужче, то я з неї герцогиню зроблю!

ЯВА 13

Пані Журден, Люсіль, Клеонт, Ніколь, Ков'єль.

Пані Журден. Не втрачайте мужності, Клеонте. (До Люсіль). Ходім зі мною, дочко моя. Ти просто так батькові й відріж, що, крім Клеонта, ти ні за кого іншого не підеш.

ЯВА 14

Клеонт, Ков’єль.

Ков’єль. Ну, та й накоїли ж ви лиха з вашим благородством!

Клеонт. Що ж поробиш! Я маю власні переконання і ніколи їх не зречуся.

Ков’єль. Ви жартуєте! Та чи ж можна ставитися серйозно до такого чоловіка, як пан Журден! Хіба ж ви не бачите, що він з глузду з’їхав? Чи то вже так важко потурати його химерам?

Клеонт. Твоя правда. Але ж я й гадки не мав, що треба довести своє шляхетне походження для того, щоб зробитися зятем пана Журдена.

Ков’єль (сміється). Ха-ха-ха!

Клеонт. Чого ти смієшся?

Ков’єль. Одна кумедна витівка спала мені на думку: одурити нашого шляхетного пана й добути вам тел чого ви так бажаєте.

Клеонт. Як саме?

Ков’єль. Є прехороша ідея!

Клеонт. Та в чому ж річ?

Ков’єль. Тут у нас недавно був маскарад, а для мого жарту то саме до речі: я скористаюся з нього, щоб обкрутити нашого йолопа круг пальця. Це, звичайно, комедією пахне, та з ним можна собі дозволити все що заманеться. Чого там панькатись! Він і сам зіграє свою роль чудово й легко повірить кожній нісенітниці, якої б йому не набалакали. В мене й актори, й костюми напоготові; дозвольте мені взяти на себе всю справу.

Клеонт. Але ж поясни мені…

Ков’єль. Я зараз вам усе поясню. Ходімо лишень звідси: він повертається.

ЯВА 15

Пан Журден сам.

Пан Журден. Сто чортів! Усі мені дорікають, що я, мовляв, злигався з вельможними панами, а на мою думку, немає нічого приємнішого, як знатися з вельможним панством. Від них маєш тільки повагу та шану. Далебі, я дав би собі на руці два пальці відрубати, аби народитися вдруге — графом чи маркізом.

ЯВА 16

Пан Журден, лакей.

Лакей. Пане, там прийшов пан граф під руку з якоюсь дамою.

Пан Журден. Ах, боже ж ти мій! Я ще маю дещо загадати. Скажи їм, що я зараз вийду.

ЯВА 17

Дорімена, Дорант, лакей.

Лакей. Мій пан звеліли переказати, що вони зараз вийдуть.

ЯВА 18

Дорімена, Дорант.

Дорімена. Я не знаю, Доранте, чи не зробила я часом помилки, дозволивши вам привезти мене в дім, де я ні з ким не знайома.

Дорант. А в якому ж іншому місці, пані, могло б вітати вас моє кохання? Адже ж, боячися поголосу, ви не бажаєте зустрічатися зі мною сам на сам ні у вас, ані в мене.

Дорімена. Ви все ж не хочете визнати, що я непомітно для себе самої звикаю до щоденних і надто великих доказів вашого до мене кохання. Як би я не протестувала, а зрештою все ж здаюся на ваші умовляння: своєю делікатною настійливістю ви доводите мене зрештою до того, що я виконую кожне ваше бажання. Почалося з ваших частих візитів; за ними полилися освідчення в коханні, освідчення потягли за собою серенади й сюрпризи, а далі пішли вже подарунки. Я всьому тому противилась, але ви такий настійливий і крок за кроком примушуєте мене вам скорятися. Тепер я вже ні за що не відповідаю: чого доброго, вам пощастить вирвати в мене згоду на шлюб з вами, незважаючи на те, що я всіма способами цього уникаю.

Дорант. Давно вже час, маркізо, запевняю вас. Ви — вдова і ні від кого не залежите. Я сам собі господар і кохаю вас над життя. Чому б вам уже нині не зробити мене найщасливішою людиною в світі?

Дорімена. Мій боже, Доранте, щасливе подружжя — це річ така непевна! Треба дуже багато, щоб спільне життя було щасливе. Часто-густо навіть і найрозсудливішим людям, не щастить утворити союз, що міг би їх задовольнити!

Дорант. О пані! Ви надто перебільшуєте труднощі, а ваш власний життєвий досвід іще нічого не доводить.

Дорімена. Але ж вернімося до нашої розмови. Витрати, що ви на мене робите, турбують мене з двох причин: по-перше, вони зобов’язують мене більше, ніж я того хотіла б, а по-друге, — даруйте мені мою відвертість, — я певна, що вони не можуть вас не обтяжувати, а я зовсім того не бажаю.

Дорант. Ах, пані! То такі дрібниці, і те не повинно вас…

Дорімена. Я знаю, що кажу… Між іншим, діамантовий перстень, якого ви примусили мене прийняти, коштує великих грошей…

Дорант. О пані, благаю вас! Не переоцінюйте речі, що її кохання моє вважає недостойною вас прикрашати, і дозвольте… А ось і сам господар!

ЯВА 19

Пан Журден, Дорімена, Дорант.

Пан Журден (зробивши два поклони, спиняється занадто близько біля Дорімени). Відступіться трохи далі, пані.

Дорімена. Що?

Пан Журден. На один крок, будьте ласкаві.

Дорімена. Що таке?

Пан Журден. Відступіться трохи, щоб я міг ще третє вам уклонитися.

Дорант. Маркізо, пан Журден розуміється на витонченому поводженні.

Пан Журден. Це мені така честь, пані, що ви зробили мене щасливим… Я такий радий, що маю щастя… Ви були такі добрі… що обдарували мене такою ласкою… що вшанували мене своєю високою присутністю. Коли б я був гідний бути гідним такої гідності, як ваша… коли б само небо… з заздрості до мого щастя… послало мені… дало мені перевагу… щоб я міг заслужити… так би мовити…

Дорант. Досить, досить, пане Журдене! Пані не любить довгих компліментів. Вона й без них багато вже чула про ваш гострий розум… (Стиха до Дорімени). В цього доброго міщанина, як бачите, вельми кумедні. манери.

Дорімена (стиха до Доранта). Так, це відразу впадає в очі.

Дорант. Пані, дозвольте відрекомендувати вам мого найкращого друга…

Пан Журден. Це надто багато честі для мене…

Дорант…. Людину дуже шляхетну.

Дорімена. Я відчуваю до нього глибоку повагу.

Пан Журден. Я ще нічого не зробив, пані, щоб заслужити такої ласки.

Дорант (стиха до пана Журдена). Глядіть же: ані найменшого натяку на діамант, який ви їй подарували…

Пан Журден (стиха до Доранта). А чи можна хоч поцікавитись, чи припав він їй до вподоби?

Дорант (стиха до пана Журдена). Та що ви! Боронь боже! То було б з вашого боку страх як нечемно. Якщо ви бажаєте поводитися так, як годиться у вишуканому товаристві, то вдавайте, ніби то не ви його подарували. (Вголос). Пан Журден, маркізо, каже, що він щасливий вітати вас у своїй господі.

Дорімена. Це для мене велика честь.

Пан Журден (стиха до Доранта). Який я вдячний вам, пане, що ви закинули їй добре слівце за мене!

Дорант (до пана Журдена). Я ледве умовив її поїхати до вас.

Пан Журден (стиха до Доранта). Не знаю, чим вам віддячити.

Дорант. Він каже, пані, що ви — красуня над красунями.

Дорімена. Він дуже ласкавий до мене.

Пан Журден. Пані, то ви дуже ласкаві до мене, що ви…

Дорант. А чи не час уже й про обід подумати?

ЯВА 20

Пан Журден, Дорімена, Дорант, лакей.

Лакей (стиха до пана Журдена). Все готове, пане.

Дорант. Ходімо ж до столу, та нехай покличуть музикантів.

ЯВА 21

ВИХІД БАЛЕТУ

Третя інтермедія: шість кухарів, що готували пишний бенкет, танцюють разом; потім вони вносять накритого стола, заставленого різноманітними стравами.

ДІЯ ЧЕТВЕРТА

ЯВА 1

Дорімена, пан Журден, Дорант, троє співаків, лакей.

Дорімена. О Доранте! Та це ж розкішний бенкет!

Пан Журден. Ви глузуєте з мене… Я волів би запропонувати вам щось достойніше вас, пані!

Дорімена, пан Журден, Дорант і троє співаків сідають до столу.

Дорант. Пан Журден має рацію, маркізо, і я йому дуже вдячний за те, що він так гостинно вітає вас у себе. Я цілком погоджуюся з ним, що обід цей не гідний вас, маркізо. Я сам його замовляв, дроте, мушу признатися, я далеко не такий досвідчений у цих справах, як наші друзі, а через те й обід цей не досить, вишуканий. Людина, що має витончений смак, знайде в ньому багато недоліків… О, коли б за цю справу взявся Даміс, то все було б як слід: на всьому відбилася б його елегантність і глибоке знання справи, він сам вихваляв би кожну страву, і зрештою ви були б змушені визнати за ним високий талант до науки смачно попоїсти. Він розповів би вам багато й вельми красномовно про цей підрум’янений хліб із золотистою скоринкою, що так м’яко хрумтить під зубами; про тонке, ніжне, немов оксамит, вино з чудовим ароматом; про баранячу лопатку, нашпиговану петрушкою; про нормандську телятину — білу, соковиту, що так і тане в роті; про куріпок, що так чудово пахнуть; і як про вінець усього — про бульйон з блискітками жиру та про молоду ситеньку індичку, обкладену голубами й прикрашену білими цибулинками та цикорієм. Що ж до мене, то, на жаль, мушу вам признатися, — я великий профан у цій справі, і, як дуже влучно висловився пан Журден, я волів би запропонувати вам щось багато достойніше вас, маркізо.

Дорімена. Я їм з великою насолодою, — оце вам відповідь на ваші компліменти.

Пан Журден. Ах, які чудові ручки!

Дорімена. Руки найзвичайнісінькі, пане Журдене; ви, мабуть, хочете сказати — цей діамант? О, він і справді чудовий!

Пан Журден. Я, маркізо? Боронь боже, щоб я що говорив про нього! Це було б негідно шляхетної людини; до того ж цей діамант — така дрібничка…

Дорімена. Ви дуже вибагливі.

Пан Журден. Ви надто ласкаві…

Дорант (зробивши знак пану Журденові). Ей! Налийте-но вина панові Журдену та цим добродіям, що ласкаво потішать нас застольними співами.

Дорімена. До гарного обіду музика — найкраща приправа. О, мене вітають тут чудово!

Пан Журден. Пані, це не…

Дорант. Пане Журдене, послухаймо цих співаків: те, що вони нам скажуть, варте далеко більше, ніж усе те, що зможемо сказати ми.

Перший та другий співаки (співають з келихами в руках).

Випий, Філісо, хоч краплю мерщій!

Келих в руках твоїх радість несе…

Келиху жінка — то ворог страшний,

Але мені ви миліш над усе!

І ти, і я, й міцне вино —

Навіки ми тепер одно!

Губками келиха ти поцілуй, —

Враз вони в тебе, як кров, зашаріють.

Ти і вино — то найбільша бажання!

Пий, моя любко, за вічне кохання,

Хай воно радість над нами навіє!..

І ти, і я, й міцне вино —

Навіки ми тепер одно!

Другий та третій співаки (разом).

Пийте, друзі, не сумуйте!

Час не жде на нас, летить.

Користайте кожну мить

І життя собі не псуйте!

Перепливеш чорні хвилі —

І прощай, вино, любов!..

Пийте, пийте ж, мої милі,

Доки в жилах грає кров!

Дурень хай собі міркує,

В чому щастя слід шукати,

Та нехай іде до ката —

Ми його не потребуєм!

Слава, мудрість і чеснота

Вже наскучили мені;

Не зника від них турбота —

Щастя в доброму вині!

Всі троє (разом).

Скрізь вино, скрізь воно, — пийте, добрі люди!

Хлопче, лий, наливай! Наливай і чекай,

Доки скажуть: буде!

Дорімена. Я певна, що краще співати неможливо. Прекрасний спів!

Пан Журден. А я бачу перед собою, маркізо, щось багато прекрасніше…

Дорівмена. Що я чую! А я й не сподівалася, що пан Журден може бути такий галантний!

Дорант. Даруйте, маркізо! За кого ж ви маєте пана Журдена?

Пан Журден. Я дуже хотів би, щоб вона мала мене за те, що я скажу.

Дорімена. Ну ж бо!

Дорант (до Дорімени). Ви його не знаєте.

Пан Журден. Вона мене знатиме добре, аби схотіла.

Дорімена. О! Що ви на це скажете?

Дорант. Він така людина, що за словом до батька не бігає. Але ж ви навіть не помічаєте, маркізо, що пан Журден доїдає всі ті шматочки, до яких ви доторкнулися.

Дорімена. Яв захопленні від пана Журдена.

Пан Журден. Коли б я міг захопити ваше серце, я був би…

ЯВА 2

Пані Журден, пан Журден, Дорімена, Дорант, співаки, лакеї.

Пані Журден. Ага-а! Та тут зібралася веселенька компанійка! Бачу добре, що на мене тут не чекали! То ось чому ви, коханий мій чоловіче, так поспішали вирядити мене на обід до моєї сестри? Там — до якоїсь вистави лаштуються, тут — бенкет на всю губу справляють! Ось на що ти своє добро гайнуєш?! Невідомих дам без мене приймаєш, наймаєш для них співаків та комедіантів, а мене — геть із власної господи?!

Дорант. Що ви хочете сказати, пані Журден? Що це у вас за фантазія? Звідки ви взяли, що ваш чоловік витрачає на нас свої гроші, що це він дає обід на честь цієї дами? То знайте ж: обід улаштовую я, а він

лише запропонував мені свою господу для розваги, і вам слід спершу зважити те, що ви хочете сказати, а потім уже говорити!

Пан Журден. Авжеж, авжеж, негіднице! Обід улаштовує пан граф для цієї вельможної дами. Він зробив мені велику честь, що вибрав для цього мого господу, та ще й запросив і мене самого до столу.

Пані Журден. Все це вигадки! Я знаю те, що знаю.

Дорант. Я вам раджу, пані Журден, надіти кращі окуляри.

Пані Журден. Нічого мені окуляри надівати, добродію, я й без них добре бачу! Давно вже зрозуміла я, що у вас тут коїться. Надаремне ви думаєте, що я така дурна! Фу, яка гидота! Шляхетний пан, а потурає дурощам мого чоловіка. Та й ви теж хороші, шановна пані! Шляхетній дамі не випадає сіяти в сім’ї сварку та дозволяти моєму чоловікові коло вас упадати.

Дорімена. Що все це означає? Ви глузуєте з мене, Доранте, примушуючи мене вислухувати дурне базікання цієї божевільної!

Дорант (доганяючи Дорімену). Маркізо, постривайте! Маркізо, та куди ж ви тікаєте?!

Пан Журден. Маркізо… Пане графе, попросіть у неї пробачення за мене і вблагайте її вернутися.

ЯВА 3

Пані Журден, пан Журден, лакеї.

Пан Журден. Ах!.. Ну що ти наробила, негіднице?! Ти осоромила мене перед цілим світом!.. Отаких вельможних панів вигнати з моєї господи!

Пані Журден. Начхати мені на їхню вельможність!

Пан Журден. Не знаю, що мене стримує, клята бабо, що я ще й досі не тріснув тебе тарілкою по довбешці! Не дала й пообідати як слід!..

Лакеї виносять стіл.

Пані Журден (виходячи). Начхала я на твій обід! Я бороню свої права, і всі жінки стоятимуть за мене.

Пан Журден. Щастя твоє, що ти тікаєш від мого гніву!

ЯВА 4

Пан Журден сам.

Пан Журден. Чорти її принесли! А мені ж було так весело, так мило… Ще ніколи не сипав я такими дотепами… А це що таке?

ЯВА 5

Пан Журден, Ков’єль переодягнений.

Ков’єль. Шановний добродію, не знаю, чи маю я честь бути вам знайомим?

Пан Журден. Ні, добродію.

Ков’єль (показуючи рукою на фут від підлоги). А я вас пам’ятаю, як ви були ще отакенький.

Пан Журден. Мене?

Ков’єль. Атож. Ви були наймиліша дитина в світі, і всі дами брали вас на руки, щоб поцілувати.

Пан Журден. Щоб поцілувати?

Ков’єль. Атож. Я був великим другом вашого покійного батька.

Пан Журден. Мого покійного батька?

Ков’єль. Атож. То був справжній чесний шляхтич.

Пан Журден. Як ви сказали?

Ков’єль. Я кажу, що він був справжній чесний шляхтич.

Пан Журден. Мій батько?

Ков’єль. Атож.

Пан Журден. Ви його добре знали?

Ков’єль. Ще б пак!

Пан Журден. І ви його такого й знали? То був шляхтич?

Ков’єль. Звичайно.

Пан Журден. Он як можна вірити людям!

Ков’єль. А що?

Пан Журден. Знайшлися такі йолопи, які запевняють мене, що він був крамарем!

Ков’єль. Ваш батько — був крамарем! То все лихі язики плетуть! Та він зроду не крамарював. Просто як людина надзвичайно привітна й послужлива, — до речі, він добре розумівся на різному крамі, — батько ваш охоче вибирав той крам по різних місцях, наказував приносити до себе додому, а потім уже роздавав його своїм приятелям за гроші.

Пан Журден. Я в захопленні, що познайомився з вами: ви їм посвідчите, що мій батько був шляхтичем.

Ков’єль. Я ладен це підтвердити перед цілим світом.

Пан Журден. Щиро вам дякую! А в яких справах довелося вам завітати до наших країв?

Ков’єль. З того часу, як я товаришував з вашим покійним батьком, — а він, як я вже сказав вам, був справжнім шляхтичем, — я встиг об’їздити цілий світ.

Пан Журден. Цілий світ?

Ков’єль. Атож.

Пан Журден. А це, мабуть, дуже далеко звідси?

Ков’єль. Та вже звісно… Всього чотири дні, як я повернувся з довгої мандрівки; мене завжди цікавило все, що стосується вас, а тому я й зараз заїхав сюди, щоб повідомити вам дуже приємну для вас новину.

Пан Журден. Яку ж то?

Ков’єль. Чи знаєте ви, що син турецького султана завітав до нашого міста?

Пан Журден. Я? Ні.

Ков’єль. Та. невже? З ним разом і пишний почет; всі збігаються на нього подивитися; його вітають і вшановують у нас як дуже високу особу.

Пан Журден. А я цього й не знав..

Ков’єль. Найважливіше для вас — те, що він закохався у вашу дочку.

Пан Журден. Син турецького султана?

Ков’єль. Атож. І хоче її сватати.

Пан Журден. Її сватати? Син турецького султана?

Ков’єль. Син турецького султана хоче стати вашим зятем. Сьогодні заходжу я до нього, розмовляю з ним про те, про се, звичайно, турецькою мовою — я знаю її досконало, — коли це він мені й каже: "Акчіам крок солер онш алла мустаф гіделум аманахем варахіні уссере карбулат?" — тобто: "Чи не бачив ти молодої вродливої дівчини, дочки пана Журдена, паризького шляхтича?"

Пан Журден. Син турецького султана так і сказав про мене?

Ков’єль. Еге. І коли я відповів йому, що знаю вас дуже добре і бачив вашу дочку, то він мені на це: "Ах, марабаба сахем!" — тобто: "Ах, як я закохався в неї!"

Пан Журден. "Марабаба сахем" означає: "Ах, як я закохався в неї"?

Ков’єль. Атож.

Пан Журден. Дуже вам дякую за те, що сказали. Я сам ізроду не додумався б, що "Марабаба сахем" означає: "Ах, як я закохався в неї!" Яка хороша ця турецька мова!

Ков’єль. Така прехороша, що важко уявити. А чи ви згаєте, що означає "Какаракамушен"?.

Пан Журден. "Какаракамушен"? Ні.

Ков’єль. Це означає: "Моя душко"!

Пан Журден. "Какаракамушен" означає "моя душко"?

Ков’єль. Атож.

Пан Журден. Чудасія! "Какаракамушен" — "моя душко"! Хто б же міг таке подумати?! От так штука!

Ков’єль. Дозвольте ж мені довести справу до кінця. Отож він прибув сюди просити у вас руки вашої донечки, а щоб його майбутній тесть був гідний такого вельможного зятя, він — з ласки своєї — надає вам звання "мамамуші", — це в них такий високий сан у їхній країні.

Пан Журден. "Мамамуші"?

Ков’єль. Атож, "мамамуші", тобто по-нашому — паладин. Паладини — це. стародавні… ну… одне слово, паладин. Це найпочесніший сан у цілому світі, — таким чином, ви зрівняєтеся з найвидатнішими вельможами на землі.

Пан Журден. Син турецького султана робить мені велику честь. Прошу вас, проведіть мене, будьте ласкаві, до нього, щоб я міг подякувати йому особисто.

Ков’єль. Навіщо? Він сам завітає до вас.

Пан Журден. Він сам завітає до мене?

Ков’єль. Авжеж, і привезе з собою все, що потрібне для церемонії вашого висвячення.

Пан Журден. Ач, який він прудкий!

Ков’єль. Його кохання не має сил чекати.

Пан Журден. Одне мене бентежить… Дочка моя страх яка вперта: закохалася по самісінькі вуха в такого собі Клеонта та ще й присягається, що вийде заміж тільки за нього.

Ков’єль. Вона передумає, тільки-но гляне на сина турецького султана. До того ж уявіть собі, який дивний випадок! Син турецького султана напрочуд схожий на того Клеонта. Я його бачив, мені його показали… Кохання, яке вона відчуває до одного, дуже легко може перескочити на іншого, і… Та я чую, він наближається. Ось і він сам.

ЯВА 6

Клеонт у турецькому вбранні; три пажі, що несуть поли його каптана; пан Журден, Ков’єль.

Клеонт. Амбусахім окі бораф, Жордіна, саламалекі!

Ков’єль (до пана Журдена). Це означає: "Пане Журдене, нехай серце ваше цвіте цілий рік, як трояндовий кущ!" То звичайне привітання в їхній країні.

Пан Журден. Я покірний слуга їхньої турецької високості.

Ков’єль. Карігар камбото устій мораф.

Клеонт. Устін йок катамалекі басум басе алла моран!

Ков’єль. Він каже: "Нехай пошле вам небо силу лева і мудрість гадюки!"

Пан Журден. Їхня турецька високість роблять мені надто велику честь, і я бажаю їм найбільшого щастя та доброї долі!

Ков’єль. Осса бінамен садок бабаллі оракаф урам.

Клеонт. Бельмен.

Ков’єль. Він каже, щоб ви мерщій ішли з ним готуватися до церемонії; він бажає швидше побачитися з вашою дочкою й справити весілля.

Пан Журден. І все це він сказав двома словами?

Ков’єль. Еге: то вже така турецька мова, що кількома словами можна сказати дуже багато. Йдіть же мерщій за ним!

ЯВА 7

Ков’єль сам.

Ков’єль. Ха-ха-ха!.. Ну й комедія, слово честі! Ох і дурень!.. Та коли б він вивчив свою роль напам’ять, то й тоді не зіграв би її краще. Ха-ха-ха!

ЯВА 8

Дорант, Ков’єль.

Ков’єль. Прошу вас, пане, допоможіть нам, будьте такі ласкаві, в одній справі, що має тут відбутися.

Дорант. Ха-ха-ха! Та це ж Ков’єль! Тебе й не впізнати! Навіщо ти так одягнувся?

Ков’єль. Ось побачите! Ха-ха-ха!

Дорант. Чого ж ти смієшся?

Ков’єль. Ех, тут має відбутися одна штука, пане!..

Дорант. Що ж саме?

Ков’єль. Б’юсь об заклад, пане, що ви зроду не відгадаєте, яку ми приготували пастку для пана Журдена, щоб примусити його віддати свою дочку за мого панича.

Дорант. Що це за пастка — не відгадаю; проте знаю добре, що успіх забезпечений, коли вже ти за неї берешся.

Ков’єль. Вам, пане, звичайно, відомий той звір, на якого ми полюємо.

Дорант. Розкажи ж мені, в чому річ.

Ков’єль. Будьте ласкаві, пане, відійдіть трохи далі, щоб звільнити місце для того, що тут має відбутися. О, вже йдуть! Зараз Ви побачите частину комедії, решту розповім пізніше.

ЯВА 9

ТУРЕЦЬКА ЦЕРЕМОНІЯ

Муфтій, дервіші, турки — помічники муфтія, що співають і танцюють.

ПЕРШИЙ ВИХІД БАЛЕТУ

Шестеро турків урочисто входять під музику по двоє на сцену. Вони несуть три килими і, протанцювавши кілька фігур, піднімають їх високо вгору. Інші турки, співаючи, проходять під тими килимами і стають по обидва боки сцени. Муфтій з дервішами закінчує цей похід.

Потім турки простилають на підлозі килими і стають на них навколішки. Муфтій з дервішами стає посередині, і в той час, коли муфтій різними жестами та гримасами, але без слів, прикликав Магомета, турки-помічники падають долілиць, співаючи "Аллі", потім здіймають руки до неба, співаючи "Алла"[2]; вся ця церемонія повторюється кілька разів до кіпця молитви, після чого всі вони підводяться, співаючи "Алла екбер"[3], а двоє дервішів ідуть до пана Журдена.

ЯВА 10

Муфтій, дервіші, турки, що співають і танцюють; пан Журден у турецькому вбранні, з поголеною головою, без тюрбана й без шаблі.

Муфтій (до пана Журдена).

Коли ти знай, —

Відповідай,

Коли не знай —

Мовчай, мовчай.

Я тут муфтій,

А ти, хто ти?

Не розібрай?

Мовчай, мовчай!

ЯВА 11

Муфтій, дервіші, турки, що співають і танцюють.

Муфтій. Скажіть, турки, хто він іста? Анабаптиста? Анабаптиста?

Турки. Йок.[4]

Муфтій. Цвінгліста?

Турки. Йок.

Муфтій. Кофіста?

Турки. Йок.

Муфтій. Гусита? Мориста? Фроніста?

Турки. Йок, йок, йок.

Муфтій. Йок, йок, йок. Він поганець?

Турки. Йок.

Муфтій. Лютеранець?

Турки. Йок.

Муфтій. Пуританець?

Турки. Йок.

Муфтій. Браміна? Мофіна? Зурина?

Турки. Йок, йок. Йок.

Муфтій. Йок, йок, йок. Магометана? Магометана?

Турки. Гі, валла![5] Гі, валла!

Муфтій. Як його звати? Як його звати?

Турки. Джіурдіна, Джіурдіна.

Муфтій (підплигуючи). Джіурдіна? Джіурдіна?

Турки. Джіурдіна, Джіурдіна.

Муфтій.

Магомета за Джурдіна

Я проситиму щоднини.

Щоб зробити паладина

З Джіурдіна, з Джіурдіна.

Дам тюрбана й шаблю нині

Й відішлю на бригантині

Захищати Палестину.

Магомета за Джурдіна

Я проситиму щоднини.

(До турків). Добрий турок Джіурдіна?

Турки. Гі, валла, гі, валла!

Муфтій (танцюючи й співаючи). Га-ла-ба, ба-ла-шу, ба-ла-ба, ба-ла-да!

Турки. Га-ла-ба, ба-ла-шу, ба-ла-ба, ба-ла-да!

ЯВА 12

Турки, що співають і танцюють.

ЯВА 13

Муфтій, дервіші, пан Журден, турки, що співають і танцюють.

ДРУГИЙ ВИХІД БАЛЕТУ

Муфтій повертається у величезному святковому тюрбані, прикрашеному чотирма або п’ятьма рядками засвічених свічок; за ним двоє дервішів у гостроверхих шапках, теж прикрашених засвіченими свічками, несуть коран. Двоє інших дервішів вводять пана Журдена і ставлять його навколішки так, щоб він руками доторкався землі, а спина

його служила пюпітром для корана; муфтій кладе йому на спину коран і знову починає, кривляючись, прикликати Магомета: то насуплює брови, то б’є раз по раз рукою по корану, то швиденько перегортає сторінки, після чого, зводячи очі й підносячи руки до неба, він голосно вигукує: "Гу!" Під час цієї другої церемонії турки-помічники то нахиляються, то випростуються, теж співаючи:

"Гу, гу, гу!"

Пан Журден (після того, як у нього зняли коран зі спини). Уф!..

Муфтій (до пана Журдена).

Ти не шахрай?

Турки.

Ні, ні, ні!

Муфтій.

Ти не брехай?

Турки.

Ні, ні, ні!

Муфтій (до турків).

Тюрбан йому дай!

Турки.

Ти не шахрай?

Ні, ні, ні!

Ти не брехай?

Ні, ні, ні!

Тюрбан йому дай!

ТРЕТІЙ ВИХІД БАЛЕТУ

Турки, що танцюють, надівають під звуки музики на пана Журдена тюрбан.

Муфтій (подаючи панові Журденові шаблю).

Ти вже шляхтич, я не брехай. Шаблю приймай!

Турки (видобуваючи шаблі).

Ти вже не шляхтич, ми не брехай. Шаблю приймай!

ЧЕТВЕРТИЙ ВИХІД БАЛЕТУ

Турки, що танцюють, б’ють пана Журдена в такт шаблями.

Муфтій.

Бийте, бийте,

Не жалійте!

Турки.

Бийте, бийте,

Не жалійте!

П’ЯТИЙ ВИХІД БАЛЕТУ

Турки, що танцюють, б’ють пана Журдена під музику ціпками.

Муфтій.

Не стидатись, не кричати,

Коли хочеш паном стати!

Турки.

Не стидатись, не кричати,

Коли хочеш паном стати!

Муфтій втретє починає прикликати Магомета. Дервіші шанобливо беруть його попід руки, потім турки — і ті, що співають, і ті, що танцюють, — починають стрибати навколо муфтія і нарешті виходять разом з ним і виводять пана Журдена.

ДІЯ П'ЯТА

ЯВА 1

Пані Журден, пан Журден.

Пані Журден. Ах, боже мій милосердний! Ой лишенько! На кого ти схожий! Що ти на себе нап’яв? Чи не зібрався ти часом до маскараду? Та кажи ж нарешті, що це все означає? Хто тебе так вичепурив?

Пан Журден. Чи чувано коли таке зухвальство! Розмовляти так з "мамамуші"?

Пані Журден. Що ти сказав?

Пан Журден. Так, так, тепер усі повинні мене поважати. Мене щойно зроблено "мамамуші". Чула?

Пані Журден. Ще що вигадай! "Мамамуші"?

Пан Журден. "Мамамуші", кажу ж тобі. Я — "мамамуші"!.

Пані Журден. А що це за звір такий?

Пан Журден. "Мамамуші" — це по-нашому "паладин".

Пані Журден. Балазин? Ти таки й справді блазень! Чи не записався ти часом на старість до балету?!

Пан Журден. От дуреля! Я кажу — паладин, розумієш? Це такий високий сан. Мене щойно висвятили на нього з цілою церемонією.

Пані Журден. З якою ж то церемонією?

Пан Журден.

Магомета за Жордіна

Я проситиму щоднини…

Пані Журден. Що ж воно означає?

Пан Журден. Жордіна — означає Журден.

Пані Журден. Ну, нехай Журден. Ну, та й що з того?

Пан Журден.

Щоб зробити паладина із Жордіна…

Пані Журден. Як?

Пан Журден.

Дам тюрбана й шаблю нині…

Пані Журден. Що таке?

Пан Журден.

Й відішлю на бригантині

Захитати Палестину.

Пані Журден. Що ти верзеш?

Пан Журден.

Бийте, бийте — не жалійте!

Пані Журден. Що це за мова така чудернацька?

Пан Журден.

Не стидатись, не кричати,

Коли хочеш паном стати!

Пані Журден. Та що ти мелеш?

Пан Журден (співаючи й пританцьовуючи), Га— ла-ба, ба-ла-шу, ба-ла-ба, ба-ла-да! (Падає додолу),

Пані Журден. Ой боже ж мій милосердний! Чоловік мій з глузду з’їхав!

Пан Журден (підводиться й виходить). Цить, нахабо! Мусиш з повагою ставитися до пана "мамамуші"!

Пані Журден (сама). Де він розум свій втратив? Побіжу ж я за ним… Крий боже, ще на вулицю вискочить! (Побачивши Дорімену й Доранта). Ой лишенько! Вас іще тут бракувало! З усіх боків біда!

ЯВА 2

Дорант, Дорімена.

Дорант. Так, пані, на вас чекає тут дуже цікава розвага. Ручуся вам, що другого такого навішеного, як оцей наш дивак, у цілому світі не знайдеш! Крім того, маркізо, треба допомогти Клеонтові здобути кохану дівчину й підтримати його вигадку щодо цього маскараду. Він дуже милий хлопець і заслуговує на те, щоб йому допомогти.

Дорімена. Я маю про нього добру думку і вважаю, що він цілком вартий свого щастя.

Дорант. Крім того, пані, на нас чекає тут балет, що його, власне, для нас же і влаштовують, — нам не слід його пропускати. Побачимо, чи виправдає себе моя ідея.

Дорімена. Я помітила, що тут готується щось дуже пишне. Але ж, Доранте, я більше не можу цього терпіти. Так, так. Я хочу покласти край вашому марнотратству і, щоб ви більше не витрачалися на мене, вирішила якнайшвидше одружитися з вами. Це єдине, що нам залишається. Після шлюбу — кінець усяким безумствам.

Дорант. Ах, маркізо! Невже ви й справді подаруєте мені нарешті таке щастя?

Дорімена. Це тільки для того, щоб урятувати вас від краху, а то бачу я — не за горами вже той час, коли у вас не лишиться ані шеляга в кишені.

Дорант. Я без міри вам вдячний, маркізо, за ваше піклування про моє добро! Воно належить тільки вам, так само, як і моє серце; і те, і друге — до ваших послуг.

Дорімена. Я скористаюся з обох. Та ось і наш панок. Чудова постать!

ЯВА 3

Пан Журден, Дорімена, Дорант.

Дорант. Шановний пане, ми з маркізою прийшли висловити вам нашу повагу і привітати вас із новим саном. Ми хочемо потішитися разом з вами з нагоди шлюбу вашої дочки з сином турецького султана.

Пан Журден (вклоняючись по-турецькому). Вельможний пане, зичу вам силу гадюки й мудрість лева.

Дорімена. Я маю приємність, добродію, одна з перших привітати вас із тим високим саном, що його ви досягли собі на славу.

Пан Журден. Шановна пані, зичу вам, щоб ваш трояндовий кущ цвів протягом цілого року. Я вам безмежно вдячний за те, що ви завітали мене вшанувати, і невимовно радий, що бачу вас знову в своїй господі та що можу покірно просити вас пробачити зухвалий вибрик моєї жінки.

Дорімена. То пусте! Я охоче прощаю їй її гнів. Ваше серце, мабуть, дуже дороге для неї, і немає нічого дивного в тому, що, володіючи таким скарбом, вона завжди в тривозі.

Пан Журден. Серце моє належить тільки вам, маркізо.

Дорант. Ви бачите, маркізо, що пан Журден не з таких людей, яких засліплює щастя: високий сан не заважає йому пам’ятати своїх друзів.

Дорімена. Це ознака вельми шляхетної душі.

Дорант. А де ж. Його турецька високість? Ми хотіли б як ваші друзі засвідчити нашу пошану і йому.

Пан Журден. Ось він іде. Я вже послав по дочку, щоб вона віддала йому свою руку.

ЯВА 4

Пан Журден, Дорімена, Дорант, Клеонт, переодягнений турком.

Дорант (до Клеонта). Ваша високість, ми як друзі вашого шановного тестя завітали сюди, щоб засвідчити вам нашу глибоку пошану та найпокірнішу відданість.

Пан Журден. Де ж отой перекладач, щоб відрекомендувати вас принцові й перекласти йому все, що ви маєте сказати? Ось ви почуєте, як він вам відповідатиме: він чудово розмовляє по-турецькому. Агов! Та де ж це він до дідька подівся? (До Клеонта). Струф, стріф, строф, страф. Цей вельможний пан — гранде сеньйоре, гранде сеньйоре, гранде сеньйоре, а ця шляхетна пані — гранда дама, гранда дама… (Бачачи, що принц його не розуміє). Ага! ("До Клеонта, показуючи на Доранта). Вельможний пане, він — французький "мамамуші", а ця дама — французька "мамамушка". Ясніше висловитись я не можу… Нарешті! Ось і перекладач.

ЯВА 5

Пан Журден, Дорімена, Дорант, Клеонт, переодягнений Ков’єль.

Пан Журден. Куди це ви зникли? А ми без вас — ні в тин ні в ворота. (Показуючи на Клеонта). Скажіть йому, будьте ласкаві, що цей пан і ця пані — дуже вельможні особи, що вони мої друзі й завітали сюди, щоб засвідчити йому свою відданість та пошану. (До Дорімени й Доранта). Ви зараз почуєте, як він вам відповідатиме.

Ков’єль. Алабала крочіам акчі борам алабамен.

Клеонт. Каталекі тубаль урін сотер амалушан.

Пан Журден (до Дорімени й Доранта). Чуєте?

Ков’єль. Він каже: "Нехай дощ успіху зрошує повсякчас садок вашої родини".

Пан Журден. Я ж вам недурно сказав, що він говорить по-туредькому!

Дорант. Надзвичайно!

ЯВА 6

Люсіль, Клеонт, пан Журден, Дорімена, Дорант, Ков’єль.

Пан Журден. Іди сюди, донечко моя, підійди-но ближче і подай руку цьому панові, який робить тобі честь, обираючи тебе собі за дружину.

Люсіль. Що з вами, тату? Що ви зробили з собою? Чи не комедію ви граєте?

Пан Журден. Ні, ні, яка там комедія! Це дуже серйозна справа і дуже почесна для тебе — кращого й не придумаєш! (Показуючи на Клеонта). Ось твій майбутній чоловік — я даю його тобі.

Люсіль. Мені, тату?

Пан Журден. Атож, тобі. Мерщій подай йому руку і дякуй небові за своє щастя.

Люсіль. Я зовсім не хочу виходити заміж.

Пан Журден. А я, твій батько, цього хочу.

Люсіль. А я не хочу!

Пан Журден. Що це за вигадки? Ну! Кажу тобі ще раз, зараз же подай йому руку!

Люсіль. Ні, тату, я вже вам казала, що нізащо в світі не вийду ні за кого, крім Клеонта, і я радніше зважуся на щось лихе, ніж… (Пізнаючи Клеонта). Звичайно, ви — мій батько, і я повинна вам у всьому коритися…

Пан Журден. Ах, який же я радий, що ти так скоро зрозуміла свій обов’язок! Як приємно мати таку слухняну дочку.

ЯВА 7

Пані Журден, Клеонт, пан Журден, Люсіль, Дорант, Дорімена, Ков’єль.

Пані Журден. Як? Це що таке? Кажуть, що ти хочеш видати свою дочку за якогось маскарадного блазня?

Пан Журден. Чи ти замовкнеш, нахабнице? Вічно осою в вічі лізеш, ніяк тебе на добрий розум не наставиш!

Пані Журден. Це тебе ніяк на добрий розум не наставиш! Що далі, то більше безглуздя! Що ти надумав, і до чого тут це зборище?

Пан Журден. Я хочу видати нашу дочку за сина турецького султана.

Пані Журден. За сина турецького султана?!

Пан Журден. Атож. (Показуючи на Ков’єля). Негайно ж вислови йому свою пошану через цього перекладача.

Пані Журден. Навіщо мені той перекладач! Я й сама скажу йому просто в вічі, що дочки моєї він не бачитиме ніколи.

Пан Журден. Чи ти замовкнеш нарешті, кажу тобі ще раз!

Дорант. Як, пані Журден! Та невже ви відмовляєтеся від такої честі? Невже ж ви не хочете, щоб його турецька високість був вашим зятем?

Пані Журден. Боже мій, пане, не суньте ви свого носа до чужих справ!

Дорімена. Чи ж можна відмовлятися від такої великої честі?'

Пані Журден. Я б вас попросила, шановна пані, не турбуватися тим, що вас зовсім не обходить!

Дорант. Ми дбаємо насамперед про вас. Нам дуже близькі ваші інтереси — ми ж бо ваші друзі.

Пані Журден. Чудово обійдуся я й без вашої дружби.

Дорант. Таж ваша дочка сама дала згоду виконати бажання свого батька.

Пані Журден. Моя дочка згодна одружитися з турком?

Дорант. Звичайно.

Пані Журден. Вона може забути Клеонта?

Дорант. Чого часом не зробиш, щоб перетворитися на вельможну даму!

Пані Журден. Я задушу її власними руками, якщо вона встругне таку штуку!

Пан Журден. Безглузде базікання! Сказано тобі раз — весілля буде, та й по всьому!

Пані Журден. А я тобі кажу, що не буде нічого!

Пан Журден. Ах, скільки зайвого галасу!

Люсіль. Мамо…

Пані Журден. Геть від мене, гидке дівчисько!

Пан Журден (до пані Журден). Що?! Ти її лаєш за те, що вона послухалася батька?

Пані Журден. Атож. Вона так само і моя дочка, як і твоя.

Ков’єль (до пані Журден). Пані…

Пані Журден. А ви що маєте мені сказати, ви?

Ков’єль. Одне слово.

Пані Журден. Дуже мені потрібне ваше слово!

Ков’єль (до пана Журдена). Пане, якщо дружина ваша захоче вислухати мене сам на сам, то я обіцяю вам, що вона дасть свою згоду на все, що схочете.

Пані Журден. Нічого знати не хочу!

Ков’єль. Та ви тільки вислухайте мене!

Пані Журден. Ні.

Пан Журден (до пані Журден). Вислухай його!

Пані Журден. Ні, я не хочу його слухати!

Пан Журден. Він тобі скаже…

Пані Журден. Не хочу я, щоб він до мене балакав!

Пан Журден. Сто чортів! Ну, та й уперта ж! Чи тобі що станеться, як ти його вислухаєш?

Ков’єль. Ви тільки вислухайте мене, а тоді робіть, як самі знаєте.

Пані Журден. Ну, що там таке?

Ков’єль (стиха до пані Журден). Ми вже цілісіньку годину подаємо вам різні знаки, пані. Невже ж ви ще й досі не бачите, що все це робиться тільки для того, щоб підробитися під пана Журдена з його кумедними химерами? Ми намагаємося обдурити його цим маскарадом. Адже це сам Клеонт — оцей син турецького султана.

Пані Журден (стиха до Ков’єля). Ага-а-а!

Ков’єль (стиха до пані Журден). А я, Ков’єль, перекладач при ньому.

Пані Журден (стиха до Ков’єля). Ага! Ну, коли так — я здаюсь.

Ков’єль (стиха до пані Журден). Тільки і взнаки не давайте.

Пані Журден (уголос). Так! То інша річ. Гаразд, даю згоду на цей шлюб.

Пан Журден. Ох! Нарешті всі до розуму прийшли! (До пані Журден). От бачиш, а ти ще не хотіла його вислухати! Я знав, що він пояснить тобі, що то значить — син турецького султана.

Пані Журден. Він мені все пояснив як слід, і тепер я задоволена. Треба послати по нотаря.

Дорант. Чудова ідея! А щоб ви, пані Журден, зовсім заспокоїлися й від сьогодні перестали ревнувати вашого шановного чоловіка, то той

самий нотар, що підпише контракт вашої дочки, підпише й мій шлюбний контракт з маркізою.

Пані Журден. І на це залюбки даю мою згоду.

Пан Журден (стиха до Доранта). Це ви для того, щоб відвести їй очі?

Дорант (стиха до пана Журдена). Нехай собі втішається цією вигадкою.

Пан Журден (стиха). Гаразд, гаразд! (Уголос). Пошліть по нотаря!

Дорант. А поки він прийде і складе шлюбні контракти, давайте подивимося наш балет і потішимо ним його турецьку високість.

Пан Журден. Блискуча думка! Ходімо ж сядьмо на свої місця.

Пані Журден. А Ніколь?

Пан Журден. Я віддаю її перекладачеві, а мою жінку хай бере, хто хоче!

Ков’єль. Дуже вам дякую, пане! (Набік). От йолоп так йолоп! Другого такого й у цілому світі не знайдеш!

Комедія закінчується балетом.